

บทที่ 3

หลักการของกฎหมายอิสลามในเรื่องการใช้กำลังและมนุษยธรรม

1. วิวัฒนาการของกฎหมายอิสลามในเรื่องการใช้กำลัง

ศาสนาอิสลามประกอบไปด้วยหลักการด้านความคิดทางศาสนาและแนวการปฏิบัติ รวมทั้งเรื่องการเมืองและการปกครอง โดยจุดมุ่งหมายหนึ่งของศาสนาอิสลามคือ การสถาปนาความสันติสงบสุขขึ้นมาภายในพรมแดนต่างๆ คำสอนของอิสลามในฐานะที่เป็นหลักความเชื่อและหลักปฏิบัติทางศาสนานั้น เป็นการขยายขอบเขตของหลักคำสอนนี้ออกไปกว้างขวางทั่วโลกเหนือความผูกพันทางด้านภูมิศาสตร์ หรือเชื้อชาติหรือสีผิว ศาสนาอิสลามถือกำเนิดขึ้นในคาบสมุทรอาระเบีย และชาวมุสลิมรุ่นแรกคือ ชาวอาหรับ ซึ่งโดยพื้นฐานของชาวอาหรับนั้น เป็นชนชาติที่สนใจในเรื่องวรรณกรรม บทกวี ศิลปะ วิทยาศาสตร์ ดาราศาสตร์ การแพทย์ ปรัชญา คณิตศาสตร์ แต่ในส่วนของสงครามนั้นชาวอาหรับถือว่าเป็นสิ่งที่ชั่วร้ายและน่าเกลียดชัง ซึ่งจะสังเกตได้จากในวรรณกรรมอาหรับนั้น คำว่าสงครามจะใช้คำว่า การฮิยา = สิ่งที่น่ารังเกียจ และการประณามคิดค้นสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสงคราม เช่น การค้นพบดินปืน อาวุธยุทโธปกรณ์ การสร้างเรือรบ การใช้ปืนใหญ่ ฯลฯ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนมาจากนอกโลกอาหรับทั้งสิ้น ชาวอาหรับจะถือว่าการทำสงครามเป็นหน้าที่ของชนชาติอื่น เช่น ชาวเปอร์เซีย ชาวเติร์ก ชาวตาตาร์ เป็นต้น ส่วนพวกอาหรับเองก็จะใช้ชีวิตอยู่กับกิจกรรมต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว¹

ระยะแรกที่ท่านศาสดามุฮัมมัดได้เผยแผ่ศาสนาอิสลาม พวกกุเรชได้เข้าทำร้ายและเยาะเย้ยท่านทุกครั้งที่พบเห็น แต่ท่านศาสดามุฮัมมัดก็ตอบโต้ต่อการกระทำดังกล่าวด้วยความอดทน และให้อภัย พร้อมกับได้เผยแผ่ศาสนาอิสลามต่อไป³ โดยห้ามไม่ใช้ความรุนแรงและการใช้กำลัง ซึ่งมีสาเหตุมาจากพระเจ้า คือ อัลลอฮ์ ยังมิได้อนุญาตให้ต่อสู้ด้วยการใช้อาวุธ

¹ จรัญ มะลูลีม, “แนวคิดเรื่องสงครามอิสลาม” ใน อนุสรณ์เมอลิดกลางแห่งประเทศไทย ฮ.ศ.1425, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ออฟเซ็ท เพรส, 2547) น.78.

² พวกกุเรช เป็นชนเผ่าชาวอาหรับที่อาศัยอยู่ในเมืองมักกะฮ์ ประกอบอาชีพทางการค้าขาย และเป็นเผ่าที่มีบทบาทในการจัดระเบียบการปกครองและศาสนาในเมืองมักกะฮ์

³ สมศักดิ์ มุหะหมัด, ชีวประวัติของมุฮัมมัด ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร :สมาคมนักเรียนเก่าศาสนวิทยา, 2543) ,น.47.

ท่านศาสดาได้กล่าวว่า “ฉันยังไม่ได้รับคำสั่งให้ต่อสู้” และได้มีบทบัญญัติจากอัลลอฮมายังท่าน ศาสดามุฮัมมัด ซึ่งปรากฏในคัมภีร์อัล-กุรอาน ความว่า “จงเชิญชวนทุกคนมาสู่หนทางของพระผู้ อภิบาลด้วยความรอบรู้และคำเทศนาที่ดี และจงโต้เถียงกับพวกเขา ในวิธีที่ดีที่สุดและด้วยความ กรุณาที่สุดเถิด⁴”

2. ที่มาของเรื่องการใช้กำลังตามกฎหมายอิสลาม

หลังจากท่านศาสดาและชาวมุสลิมในนครมักกะฮ์ได้อพยพมาอยู่ที่นครมะดีนะฮ์ และได้ตั้งชุมชนและรัฐบาลแรกของอิสลามขึ้น จึงมีความจำเป็นต้องจัดการกับการรุกรานทาง พหุทางที่เกิดขึ้นกับชาวมุสลิมมากขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ อัลลอฮ์ได้มีโองการลงมาให้มุสลิมทำการต่อสู้ ความว่า

“การอนุญาตให้ต่อสู้ได้ถูกประทานแก่บรรดาผู้ที่ถูกทำสงครามกับพวกเขาเพราะพวกเขาได้รับความอธรรม แท้จริงนั้นอัลลอฮ์ทรงอำนาจที่จะช่วยพวกเขาได้ การอนุญาตนี้ได้ถูก ประทานแก่บรรดาผู้ที่ถูกขับไล่จากบ้านเรือนของพวกเขาโดยอยุติธรรม เพียงแต่พวกเขาได้กล่าว ว่า พระผู้อภิบาลของพวกเขาคืออัลลอฮ์ ถ้าหากว่า อัลลอฮ์ไม่ทรงต่อต้านการก้าวร้าวนั้นด้วยวิธี ให้คนเหล่านั้นต่อสู้กับมันแล้วไซ้ร้ แน่แน่นอนย่อมจะมีอารามและโบสถ์คริสเตียนและโบสถ์ยิวและ มัสยิดที่ถูกทำลายไปทั้งนั้น ซึ่งภายในนั้นพระนามของอัลลอฮ์จักเป็นที่ระลึกถึงอยู่บ่อยๆ”

“และเหตุใดพวกเจ้าจึงไม่ต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮ์เพื่อบรรดาผู้ที่อ่อนแอที่ได้รับการ ปฏิบัติที่เลวทราม (และผู้ที่ถูกกดขี่) เล่า ?”

“จงทำสงครามกับบรรดาผู้ที่อัลลอฮ์ทรงประทานพระคัมภีร์ให้แต่พวกเขากลับไม่ ศรัทธาในอัลลอฮ์หรือในวันสุดท้าย และผู้ที่ไม่ห้ามสิ่งที่อัลลอฮ์และศาสดาของพระองค์ได้ห้ามไว้ และผู้ที่ไม่ยอมรับศาสนาแห่งสัจธรรมจนกว่าพวกเขาจะจ่ายกาซี (ญิซยะฮ์) ออกจากมือของเขา และจนกว่าพวกเขาจะอ่อนน้อมถ่อมตน”

“สำหรับบรรดาผู้ (ที่ถูกโจมตี) นั้นได้รับอนุญาตให้ต่อสู้ได้ เพราะพวกเขาถูกข่มเหง และแท้จริงอัลลอฮ์ทรงสามารถที่จะช่วยเหลือพวกเขาได้อย่างแน่นอน บรรดาผู้ที่ถูกขับไล่ออกจาก บ้านเรือนพวกเขา โดยปราศจากความยุติธรรม⁵

⁴ อัล-กุรอาน 16:25

⁵ อัล-กุรอาน 22:39-40

นักนิติศาสตร์มุสลิมส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่า เหตุจูงใจที่เป็นพื้นฐานในการทำสงครามนั้น ได้แก่การปราบปรามต่อผู้การุณานั่นเอง และการที่จะสังหารผู้ใดโดยมีสาเหตุมาจากว่า บุคคลนั้นไม่ยอมรับอิสลามนั้นไม่สามารถกระทำได้ แต่จะเอาชีวิตได้ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นการุณ ล่วงละเมิดต่ออิสลาม⁶ โดยกฎหมายอิสลามนั้นห้ามทหารเปิดการรบขึ้นก่อน การฆ่าฝ่ายปรปักษ์เป็นสิ่งที่ต้องห้าม เว้นแต่จะมีการการุณก่อน และยังห้ามกระทำการเอาชีวิตผู้ที่มีอาวุธติดตัว เว้นแต่ผู้นั้นจะจู่โจมเข้าทำร้ายก่อน การฆ่าผู้ถืออาวุธนั้นจะกระทำได้ก็ต่อเมื่อ ผู้นั้นได้เอาชีวิตฝ่ายตนก่อนเท่านั้น⁷

2.1 หลักการใช้กำลังตามคำสอนในคัมภีร์อัล-กุรอ่านและคำสอนของท่านศาสดามุฮัมมัด

หลักการสงครามในอิสลามนั้นถือว่ามุสลิมจำเป็นต้องจับดาบขึ้นเพื่อป้องกันตัว ในอิสลามการสู้รบหรือการทำสงครามต้องเป็นไปโดยมีระเบียบวินัยและมีคุณธรรม ไม่ใช่การต่อสู้ด้วยอารมณ์หรือความโกรธ ความอาฆาตพยาบาท หรือผลประโยชน์ส่วนตัว มิใช่เพื่อการุณหรือก้าวร้าวฝ่ายตรงกันข้ามก่อน ดังปรากฏในคัมภีร์อัล-กุรอ่านว่า “จงต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮ์ต่อบรรดาผู้ที่ต่อสู้กับพวกเจ้า แต่จงอย่าเป็นฝ่ายเริ่มต้นการมุ่งร้ายก่อน เพราะอัลลอฮ์ไม่ทรงรักผู้ก้าวร้าว” โดยหลักการใช้กำลังตามคำสอนในคัมภีร์อัล-กุรอ่านนั้น จะประกอบไปด้วยหลายเรื่องดังเช่น หลักเกณฑ์เรื่องการใช้กำลังซึ่งจะต้องเป็นไปเพื่อการป้องกันตัว เรื่องการต่อสู้กับผู้ทำการกดขี่ การุณให้เป็นไปอย่างมีขอบเขต และทำการต่อสู้จนกว่าการกดขี่หรือการการุณนั้นจะสิ้นสุดลง รวมไปถึงการปกป้องเด็ก สตรี และคนชราที่อยู่ในภาวะสงครามด้วย

โดยท่านศาสดามุฮัมมัดได้มีคำสั่งกองทัพไปยังท่านมูอาซ อิบน์ญะบัล และท่านอาลี อิบน์อุมัยรฺ ผู้ซึ่งถูกส่งไปเป็นแม่ทัพในสนามรบ มีใจความดังนี้

สาส์นถึงท่านมูอาซ อิบน์ญะบัล ความว่า “จงอย่าสู้รบกับศัตรูก่อนที่จะท่านจะได้เรียกเขามาฟังข้อเสนอง และถ้าพวกเขาไม่ยอม ก็อย่าได้สู้รบจนกว่าพวกเขาจะได้ลงมือก่อน และถ้าพวกเขาลงมือก่อน ก็จงรอจนกว่าคนของท่านจะถูกฆ่าสักคนหนึ่งก่อน

⁶ เซค มุฮัมมัด อนู ชะฮูเราะฮฺ, กฎเกณฑ์อิสลามในการทำสงคราม, พิมพ์ครั้งที่ 2, (พระนครศรีอยุธยา:สำนักพิมพ์สายสัมพันธ์, 2549), น.31.

⁷ เฟิงอ้าง, น.59.

แล้วก็นำร่างของผู้เสียชีวิตนั้นออกแสดงให้ศัตรูประจักษ์พร้อมกับให้ถามไปว่า ไม่มีวิธีอื่นที่ดีไปกว่านี้แล้วหรือ? หากอัลลอฮฺทรงโปรดให้ชายเพียงคนเดียวได้กลับใจมายอมรับอิสลามก็นับว่ายังดีกว่าการที่ท่านจะได้ครองโลกไว้ทั้งหมด”

สาส์นถึงท่านอาลี อิบนิ อปีฏอลิบ ความว่า “เมื่อท่านเข้าเขตแดนของศัตรูแล้ว ท่านจงอย่าประเดิมสงครามจนกว่าพวกนั้นจะโจมตีพวกท่านก่อน และถ้าพวกนั้นเข้าโจมตี ก็จงรอให้เขาฆ่าคนของท่านสักคนหนึ่งก่อน และถ้าเขาทำเช่นนั้นก็อย่าเพิ่งออกรบ จนกว่าท่านจะได้ นำร่างของผู้ที่ถูกฆ่านั้นออกแสดงให้พวกเขาประจักษ์ และให้ถามดูว่า พวกเขาจะยอมรับพระผู้เป็นเจ้ามีเพียงองค์เดียวหรือไม่เสียก่อน หากอัลลอฮฺทรงโปรดให้ชายเพียงคนเดียวได้กลับใจมา ยอมรับอิสลาม นั้นก็นับว่ายังดีกว่าการที่ท่านจะได้ครองโลกไว้ทั้งหมด”

ตัวอย่างทั้งสองเรื่องนี้ เป็นเหตุผลชั้นพื้นฐานในการทำสงครามตามนัยแห่งอิสลาม กล่าวคือ การรบเพื่อปราบคนพาล แม้ว่ากองทัพจะได้เข้าประจัญบานแล้วก็ตาม มุสลิมก็ยังคง ต้องรักษาเจตนารมณ์เดิมไว้ คือการให้ได้มาซึ่งสันติภาพอันเป็นธรรม คำเชิญชวนให้เข้ารับนับถือ ศาสนาอิสลาม หรือคำเชิญชวนให้ทำสัญญาไม่รุกรานต่อกัน เป็นคำเชิญชวนที่มีลักษณะไปสู่ สันติภาพนั้น เป็นสิ่งที่ดียิ่งกว่าจะให้เกิดสงครามขึ้น⁸

ในส่วนของท่านศาสดามุฮัมมัดนั้น ดังที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้นแล้วว่า ท่านศาสดาจะไม่ทำการต่อสู้จนกว่าจะมีคำสั่งจากอัลลอฮฺให้ทำการต่อสู้ได้ โดยท่านศาสดาได้มีทั้งคำสอนและ หลักการปฏิบัติที่ท่านได้ทำไว้เป็นแนวทางในเรื่องการทำสงคราม เช่น การเตือนคู่ปฏิปักษ์ ล่วงหน้าก่อนการทำสงคราม , การให้ต่อสู้กับผู้ทำการกดขี่ รุกราน , การกำหนดให้ชายฉกรรจ์ มุสลิมที่ไม่ทุพพลภาพต้องไม่หลีกเลี่ยงการต่อสู้ รวมไปถึงวิธีปฏิบัติในยามสงคราม เช่น การไม่ทำร้าย ผู้ที่ไม่มีส่วนในการสู้รบ รวมไปถึงเด็ก สตรีและคนชรา การปฏิบัติต่อเชลยศึกอย่างเป็นธรรม นอกจากนี้ท่านศาสดายังเป็นผู้นำการต่อสู้ที่ไม่ใช้วิธีรุนแรงแม้ในสถานการณ์ที่กำลังลำบาก โดย ท่านศาสดาจะยับยั้งสวาทของท่านเสียจากการใช้ความรุนแรง

2.2 หลักการใช้กำลังในยุคหลังจากท่านศาสดามุฮัมมัด

หลังจากที่ท่านศาสดามุฮัมมัดได้เสียชีวิตลงไปแล้ว ได้มีผู้นำ (คอลีฟะฮ์) อีกจำนวน 4 ท่าน ซึ่งเป็นผู้นำที่มีการเลือกสรร และได้รับความไว้วางใจให้เป็นผู้นำต่อจากท่านศาสดา คือ ท่าน อบูบักร์ อัศ ศิดดิก ท่านอุมัร อิบนิ ค็อตตอบ ท่านอุษมาน อิบนิ อฟฟาน และ ท่านอาลี

⁸ เฟิงอ๋าง, น.57-59.

อิบน์ อับดุลลิบ โดยทั้ง 4 ท่าน ได้มีการวางหลักเกณฑ์ในเรื่องการทำสงครามด้วย เช่น การกำหนดให้ต่อสู้กับผู้ทำการต่อสู้เท่านั้น ห้ามทำร้ายผู้ที่ไม่มีส่วนร่วมในการสู้รบ รวมไปถึงเด็กสตรีและคนชรา การห้ามการตัดหรือโค่นต้นไม้ การห้ามทำลายสถานที่ทางศาสนา รวมไปถึงการใช้กำลังในยามสงครามให้เป็นไปอย่างมีขอบเขต รวมไปถึงการปฏิบัติต่อเชลยศึกอย่างเป็นธรรมด้วย

นอกเหนือไปจากการใช้กำลังแล้ว คัมภีร์อัล-กุรอานได้บัญญัติหลักการในเรื่องความอดทน และมีให้รีบเร่งทำการสู้รบเมื่อปรากฏว่ามีการรุกราน ความว่า “และหากพวกเจ้าจะลงโทษ (ฝ่ายปรปักษ์) ก็จงลงโทษเยี่ยงที่พวกเจ้าได้รับโทษ และหากพวกเจ้าอดทน แน่หนอน มันเป็นการดียิ่งสำหรับบรรดาผู้อดทนและจงอดทนเถิด และการอดทนของเจ้าจะมีขึ้นไม่ได้ เว้นแต่ด้วย (การช่วยเหลือของ)อัลลอฮ์ และอย่าโศกเศร้าต่อพวกเขา และอย่าคับแค้นใจในสิ่งที่พวกเขาวางกลอุบาย”⁹ นอกจากนี้ มุสลิมอาจใช้วิธีการต่อต้านการรุกรานโดยวิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรง เช่น การบอยคอต การประท้วง ซึ่งตัวอย่างการต่อสู้โดยไม่ใช้ความรุนแรงของมุสลิม คือ กรณีการก่อกบฏของอียิปต์ ค.ศ.1912-1922 ซึ่งอังกฤษได้เข้ายึดครองอียิปต์ ในปี ค.ศ.1822 โดยในช่วงแรกอังกฤษได้เข้าไปเพียงแค่บริหารกิจการพื้นฐานในอียิปต์ และได้ตั้งสถานนิติบัญญัติขึ้นในปี 1913 แต่ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 อังกฤษได้ประกาศให้อียิปต์เป็นรัฐในอาณัติของอังกฤษและได้ประกาศกฎอัยการศึก อังกฤษได้ให้คำสัญญากับนายกรัฐมนตรีรัชดี ปาชาห์ ว่า ถ้าอียิปต์ร่วมมือกับอังกฤษดี อียิปต์ก็จะได้ปกครองตนเองเมื่อสงครามเสร็จสิ้นลง

จากเหตุการณ์นี้ ชาวอียิปต์จำนวนมากได้แสดงความไม่พอใจเพราะชาวอียิปต์ประมาณ 1.5 ล้านคน ถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารอยู่ในกองแรงงานและยังมีการเกณฑ์อาหาร ปศุสัตว์ และหญ้าแห้งจากอียิปต์ด้วย การคมนาคมได้มีการตรวจค้นอย่างเข้มงวด นักศึกษาถูกกฎหมายจึงได้ทำการประท้วง รวมทั้งการบอยคอตหลายต่อหลายครั้งในปี ค.ศ.1916

และต่อมาในปีค.ศ.1918 ฝ่ายประท้วงได้ขอรับรองอังกฤษให้ส่งคณะผู้แทนไปยังกรุงลอนดอนเพื่อเรียกร้องเอกราชให้แก่อียิปต์ แต่เจ้าหน้าที่อังกฤษในอียิปต์ก็ได้ปฏิเสธการขอรับรองนี้ นายเซอร์ จอร์จ ซัทธัม อดีตรัฐสภาซึ่งเป็นหัวหน้าฝ่ายประท้วงจึงได้จัดคณะผู้แทนถาวร ที่เรียกว่า อัลวาฟี อัล มิสรี ไปแทน โดยมีลายเซ็นของชาวอียิปต์สองล้านคนซึ่งให้ความไว้วางใจให้คณะผู้แทนกลุ่มนี้เป็นตัวแทนในการเจรจาเรื่องอนาคตของอียิปต์กับอังกฤษ และเรียกร้องขอเอกราชโดยสันติวิธีด้วยหนทางทางกฎหมาย แต่รัฐบาลอังกฤษในอียิปต์ไม่ยอมออกหนังสือเดินทางให้ และมีความเป็นไปเช่นนี้หลายครั้ง ในปี ค.ศ.1919 จึงได้ทำการจับกุมนายซัทธัมกับพวก

⁹ อัล-กุรอาน 16:126-127

อีกสองคน และเนรเทศบุคคลเหล่านั้นไปยังเกาะมอลต้า ก่อให้เกิดการเดินขบวนประท้วงใหญ่ในกรุงไคโร อเล็กซานเดรีย และเมืองอื่นๆ โดยนักศึกษา คนงานขนส่ง ผู้พิพากษา และนักกฎหมาย กองทหารอังกฤษก็โจมตีผู้ประท้วงอย่างทารุณและสังหารผู้ประท้วงเป็นจำนวนมาก

หลังจากนี้อังกฤษได้มีการประชุมสันติภาพในกรุงปารีส และในที่ประชุมได้มีการรับรองรัฐบาลอังกฤษให้ปกครองอียิปต์แบบรัฐในอาณัติ จึงได้เกิดการสไตรค์และเดินขบวนประท้วงขึ้นตลอดเดือนเมษายน และการสไตรค์ถูกใช้เป็นเครื่องมือการต่อสู้ส่วนใหญ่ในเมืองต่างๆ และสตรีหลายคนก็ได้เข้าร่วมในการประท้วงด้วย และการประท้วงก็ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องเรื่อยมา จนกระทั่งคณะกรรมการซึ่งได้อังกฤษได้จัดส่งมาเพื่อสืบสวนความขัดแย้งในอียิปต์ แต่ไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวอียิปต์ในการปฏิบัติงานในทุกๆ ด้าน ต้องออกจากอียิปต์ไปด้วยความมั่นใจว่ากฎอัยการศึกนั้นไม่เหมาะสมที่จะใช้ปกครองอียิปต์ต่อไป จึงเสนอให้รัฐบาลอังกฤษละทิ้งโครงสร้างการปกครองแบบอาณัติ และหาวิธีการปกครองอียิปต์ในแบบอื่น จนกระทั่งวันที่ 22 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1922 รัฐบาลอังกฤษในอียิปต์จึงประกาศให้อียิปต์เป็นรัฐเอกราชโดยมีเงื่อนไขบางอย่าง คือ อังกฤษมีสิทธิที่จะเก็บกองกำลังทหารไว้ในอียิปต์เพื่อปกป้องผลประโยชน์จากการคมนาคมและเศรษฐกิจ มีสิทธิที่จะดูแลการทหารของอียิปต์ ดังนั้น จึงถือได้ว่า อียิปต์ประสบความสำเร็จได้รับเอกราชโดยอาศัยการต่อสู้แบบสันติวิธีด้วยการบอยคอต การสไตรค์ และการไม่ร่วมมือกับนโยบายของอังกฤษ¹⁰

3. เงื่อนไขการใช้กำลังตามกฎหมายอิสลาม

ในช่วงระยะเวลาของการอพยพจากเมืองมักกะฮ์จนได้สถาปนาอาณาจักรอิสลามขึ้นที่นครมะดีนะฮ์นั้น ท่านศาสดามุฮัมมัดพร้อมด้วยบรรดาผู้ศรัทธาในประชาคมของท่านก็ยังคงถูกคุกคาม รุกราน และได้รับภัยอันตรายอยู่ตลอดเวลาจากบรรดาพวกอาหรับมุชริกีนในหลายวิธีการด้วยกัน เช่น การข่มขู่โจมตี การส่งกองสอดแนม ในบรรดาชุมชนผู้ศรัทธาในนครมะดีนะฮ์ ซึ่งหลักฐานข้อเท็จจริงนี้พบได้จากข้อมูลประวัติศาสตร์ ตามที่บรรดานักประวัติศาสตร์มุสลิมได้บันทึกไว้ นอกจากนี้ ยังปรากฏหลักฐานในคัมภีร์ อัล-กุรอาน ความว่า

“ผู้เจ้าจะไม่สู้รบกับบรรดาเหล่านี้ ผู้ละเมิดข้อเสนอในยามสงบของเขาและบรรดาเหล่านี้ผู้มีเจตนาที่จะขับไล่รอซูลุลลอฮ์ และได้เป็นผู้โจมตีผู้เจ้าก่อนดอกหรือ”¹¹

¹⁰ จรัญ มะลูลีม, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1 น.84.

¹¹ อัล-กุรอาน 9:13

“สุเจ้าจะไม่ต่อสู้ได้อย่างไรในวิถีทางของอัลลอฮ์และเพื่อช่วยเหลือผู้อ่อนแอในบรรดามนุษย์เหล่านั้น และเพื่อช่วยเหลือบรรดาผู้หญิง และบรรดาเด็ก ซึ่งต่างก็ร้องไห้วิงวอนว่า โอ้พระผู้เป็นเจ้าของเรา จงนำเราออกไปจากเมืองนี้ เมืองที่ประชาชนกดขี่ข่มเหงเรา โอ้พระผู้อภิบาล จงประทานแก่เราให้พ้นจากการกดขี่และได้มีผู้พิทักษ์ปกป้อง บางคนในบรรดาเขาเหล่านั้น ผู้ที่ศรัทธาและทำการสู้รบในวิถีทางของอัลลอฮ์ และบางคนในบรรดาบุคคลเหล่านั้น ผู้ซึ่งไม่ศรัทธาก็ทำการสู้รบในวิถีทางของมารร้าย”¹²

การใช้กำลังตามกฎหมายอิสลามนั้น โดยหลักการแล้วศาสนาอิสลาม กำหนดให้การใช้กำลังจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการโจมตีและตอบโต้การรุกราน โดยในคัมภีร์อัล-กุรอาน ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ ความว่า “จงต่อสู้ในวิถีทางของอัลลอฮ์ กับบุคคลเหล่านั้นผู้ต่อสู้ ต่อต้านสุเจ้า แต่จงอย่าเป็นผู้รุกราน แน่แท้ อัลลอฮ์มีทรงรักผู้รุกราน”¹³

การปฏิบัติการทางทหารหรือการทำสงครามในศาสนาอิสลามนั้น มิใช่เป็นไปเพื่อการรุกรานหรือคุกคามฝ่ายตรงข้าม โดยศาสนาอิสลามนั้นอนุมัติให้มุสลิมทำสงครามได้ โดยมีจุดประสงค์เพื่อการป้องกันตนเอง¹⁴ ดังปรากฏในคัมภีร์ อัล-กุรอาน อย่างชัดเจนว่า

“สำหรับผู้ที่ถูกโจมตีนั้น ได้รับอนุญาต (ให้ต่อสู้ป้องกันตนเองได้) เนื่องด้วยพวกเขาถูกข่มเหง และแท้จริง พระองค์อัลลอฮ์สามารถทำให้เขาได้รับชัยชนะ (คือ) บรรดาผู้ที่ถูกขับออกมาจากบ้านเรือนโดยธรรม เพียงแต่เขาเหล่านั้น กล่าวว่า อัลลอฮ์ คือพระผู้อภิบาลของเรา”¹⁵

“และสุเจ้าจงต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮ์ กับบรรดาผู้ที่ทำสงครามกับสุเจ้า และสุเจ้าจงอย่าละเมิด (รุกรานหรือคุกคาม) แท้จริง อัลลอฮ์ไม่ทรงรักผู้ที่ละเมิด และจงสังหารพวกเขา (ผู้ละเมิด) ไม่ว่า สุเจ้าจะเผชิญกับพวกเขา ณ ที่แห่งใด และจงขับไล่พวกเขาออกไป ดังที่พวกเขาได้ขับไล่สุเจ้าออกมา และการก่อความไม่สงบนั้น เป็นอันตรายยิ่งกว่าการสังหาร”¹⁶

การใช้กำลังตามกฎหมายอิสลามนั้นไม่ได้เกิดจากความแตกต่างทางศาสนาหรือความพยายามในการบังคับให้เข้ารับนับถือศาสนาอิสลาม ไม่ได้เกิดจากความแตกต่างทางเชื้อชาติหรือเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งในเรื่องนี้ ในสมัยราชวงศ์อุมัยยะฮ์ ท่านอุมร์ อิบน์ อัลคัลลาฮ์ได้กล่าวกับหนึ่งในผู้ปกครองในสมัยนั้น ซึ่งได้มาร้องทุกข์กับท่านเกี่ยวกับการ

¹² อัล-กุรอาน 4:75.

¹³ อัล-กุรอาน 2:190

¹⁴ จรัญ มะลูลีม, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1*, น.79.

¹⁵ อัล-กุรอาน 22:39-40

¹⁶ อัล-กุรอาน 2:190-191

ขาดแคลนการเก็บภาษีที่ดิน เนื่องจากบุคคลส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนมาเข้ารับนับถือศาสนาอิสลาม โดยท่านอุมร์ได้กล่าวแก่ผู้ปกครองท่านนั้นว่า “พระเจ้าได้ส่งท่านศาสดามุฮัมมัดมาเป็นผู้เผยแผ่แนวทางที่แท้จริงและไม่ได้มาเพื่อเป็นผู้เก็บภาษี”¹⁷

4. ขอบเขตในเรื่องการใช้อำนาจตามกฎหมายอิสลาม

การใช้อำนาจตามกฎหมายอิสลามนั้น มีบทบัญญัติในเรื่องดังกล่าวอย่างมากมาย ในที่นี้ จะขอแบ่งขอบเขตการใช้อำนาจตามกฎหมายอิสลาม โดยใช้หลักเกณฑ์การแบ่งตามกรณีการขัดกันทางกำลังทหารในปัจจุบัน คือ การแบ่งการใช้อำนาจที่มีลักษณะระหว่างประเทศ และการใช้อำนาจที่มีใช้ลักษณะระหว่างประเทศ

4.1 การใช้อำนาจตามกฎหมายอิสลามที่มีลักษณะระหว่างประเทศ

4.1.1 แบบแผนของการทำสงคราม

การทำสงครามตามกฎหมายอิสลาม เป็นการทำสงครามโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต่อต้านการรุกราน ต่อต้านความอยุติธรรมที่เกิดขึ้น สงครามมิได้มีขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการทำลาย แต่มีขึ้นเพื่อตอบโต้ให้การรุกรานและความอยุติธรรมนั้นหมดสิ้นไป ซึ่งแสดงให้เห็นได้จากคำกล่าววิงวอน (ดุอาอฺ) ที่ท่านศาสดามุฮัมมัดกล่าวเป็นประจำก่อนที่จะทำการสู้รบ คือ “ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า เราทั้งหลายเป็นบ่าวของพระองค์ เช่นเดียวกับที่ชนพวกนั้นก็เป็นบ่าวของพระองค์เช่นกัน กระจุกผมของพวกเราและของพวกเขาล่านั้น พระองค์ก็ทรงกำไว้ในพระหัตถ์ของพระองค์ ข้าแต่อัลลอฮ์ ขอได้ทรงโปรดให้เราทั้งหลายมีชัยต่อพวกเหล่านั้นด้วยเถิด” จากคำวิงวอนนี้แสดงให้เห็นว่า ท่านศาสดามุฮัมมัด มองศัตรูมิใช่ในฐานะผู้ที่จะต้องเข้าหาঁกันด้วยความแค้น แต่เป็นบ่าวร่วมพระผู้เป็นเจ้าด้วยกัน เป็นการชี้ให้เห็นโดยปริยายว่า มนุษย์ทุกคนถูกสร้างขึ้นมาจากอัลลอฮ์ และฝ่ายศัตรูก็มีได้มีฐานะด้อยกว่าแต่อย่างใด¹⁸ ดังนั้น การกระทำการใดๆต่อบรรดาศัตรู จะต้องเป็นไปตามหลักมนุษยธรรม

¹⁷ Sheikh Wahbeh al-Zuhili , “Islam and International Law” , International Review of the Red Cross (2005) :87.

¹⁸ เศค มุฮัมมัด อับดุลอะซีซ , อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 6 , น.56.

ส่วนหน้าที่ในทำสงครามนั้น กฎหมายอิสลามกำหนดให้เป็นหน้าที่ของชายฉกรรจ์มุสลิม เมื่อมีการทำสงครามเกิดขึ้น ชายฉกรรจ์มุสลิมผู้ไม่ทุพพลภาพต้องมีหน้าที่ในการต่อสู้ ดังปรากฏในคัมภีร์ อัล-กุรอานว่า

“ขอให้บรรดาผู้ที่ต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮ์ ได้แลกเปลี่ยนชีวิตปัจจุบันกับชีวิตในโลกหน้า เพราะผู้ใดก็ตามที่ต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮ์ ไม่ว่าเขาจะถูกฆ่าหรือเอาชนะได้ก็ตาม ในที่สุดเราก็จักประทานรางวัลอันยิ่งใหญ่ให้แก่เขา แต่สิ่งใดเล่าจะมาถึงพวกเจ้าผู้มีได้ทำการต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮ์ ... พวกเขาคือผู้ที่มีศรัทธาย่อมต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮ์ ส่วนผู้ไร้ศรัทธาย่อมต่อสู้ในหนทางของรูปเจว็ด ดังนั้นจงต่อสู้กับเพื่อนๆของชัยฏอน (มารร้าย)เถิด”¹⁹

ในเรื่องหน้าที่ในการสู้รบนั้น ท่านศาสดาได้เคยกล่าวว่า “การต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮ์หรือการตัดสินใจที่จะทำดั่งนั้น เป็นหน้าที่ที่มีต่อพระผู้เป็นเจ้า เมื่อหัวหน้าของพวกท่านสั่งให้ท่านไปต่อสู้ ก็จงทำตามเขาเถิด”

โดยการจัดเตรียมกองทัพในการทำสงครามนั้น หลักเกณฑ์ในกฎหมายอิสลามถือว่ามีความจำเป็นอย่างยี่งที่จะต้องจัดเตรียมกำลังทัพไว้ให้พร้อมสรรพ²⁰ ซึ่งหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้ได้ปรากฏในคัมภีร์อัล – กุรอาน ความว่า

“และจงตระเตรียมกำลังทัพไว้ต่อสู้กับเขาทั้งหลายเท่าที่สุเจ้าจะทำได้”²¹

“และจงพลีทรัพย์สินและชีวิตของสุเจ้า ในหนทางของอัลลอฮ์”²²

และท่านศาสดามุฮัมมัด ได้กล่าวว่า

“การร่วรบในหนทางของอัลลอฮ์ (เช่นกับการปกป้องประเทศชาติ เกียรติยศ อุดมการณ์ของอัลลอฮ์) วันหนึ่ง ดีกว่าสิ่งที่มีอยู่ในโลกนี้ทั้งหมด”

“นัยน์ตาของบุคคลสองคน จะไม่ลืมรสแห่งไฟนรก คือ ตาของบุคคลหนึ่งซึ่งร้องไห้ เนื่องจากความเกรงกลัวอัลลอฮ์ และตาของอีกบุคคลหนึ่งที่อดหลับอดนอน เพื่อเฝ้าดูเหตุการณ์ ในหนทางของอัลลอฮ์”

¹⁹ อัล-กุรอาน 4:76-77

²⁰ มุณีร มุฮัมมัด, กฎหมายอิสลาม, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์สายสัมพันธ์, 2521)

น.198.

²¹ อัล-กุรอาน 8:60

²² อัล-กุรอาน 5:41

นอกจากนี้ท่านศาสดามุฮัมมัด ได้กล่าวว่า “ผู้ใดจัดเตรียมยุทธสัมภาระให้กับผู้ที่จะไปสู้รบในหนทางของอัลลอฮ์ เขาก็เท่ากับว่า ได้เข้าทำสงครามด้วย” และ “ผู้ใดที่จัดแจงดูแลกิจการของผู้ทำสงครามอยู่เบื้องหลัง เขาก็เท่ากับได้ร่วมทำสงครามด้วย”

4.1.2 ความสัมพันธ์ต่อประเทศคู่สงคราม

สงครามนั้นมีผลกระทบในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศคู่สงคราม ซึ่งกฎหมายอิสลามได้กำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องความสัมพันธ์ต่อประเทศคู่สงครามไว้ รายละเอียดดังนี้

นักนิติศาสตร์มุสลิมได้แบ่งโลกโลกออกเป็นสองกลุ่ม คือ แดนศัตรู (ดาร์ุลฮิรฺบ) และแดนสันติ (ดาร์ุลสลาม)²³ โดยกลุ่มที่อยู่ในแดนสันติ หมายถึง ดินแดนประชากรเกือบทั้งหมดเป็นมุสลิม และมีระบอบการปกครองและกฎหมายตามบัญญัติแห่งอิสลาม และกลุ่มที่อยู่ในแดนศัตรูนั้น จะต้องประกอบไปด้วยลักษณะ 3 ประการดังนี้

- (1) มีการฝ่าฝืน หมกมุ่นในพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนหลักการอิสลามโดยเสรี เช่น การมีโสเภณี การเรี่ยกดอกเบี้ย การดื่มสุรา การพนัน และการกระทำที่ต้องห้ามอื่น
- (2) มีพรมแดนติดต่อกับรัฐมุสลิม และมีท่าทีหรือพฤติกรรมที่สื่อว่า อาจโจมตีรัฐอิสลามได้ทุกขณะ หรือมีการปิดกั้นทางสัญจรมิให้มุสลิมใช้ผ่าน
- (3) สภาพการณ์ที่ทำให้มุสลิมหรือผู้อยู่ในปกครอง ไม่อาจอยู่ได้อย่างปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน

โดยลักษณะทั้งสามประการนี้ จะต้องปรากฏอยู่อย่างครบถ้วน จึงจะถือว่าดินแดนนั้นเป็นดินแดนศัตรูได้ จะขาดประการหนึ่งประการใดไม่ได้ เช่น ในกรณีที่รัฐใดไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์แห่งอิสลาม แต่มิได้สั่งห้ามมุสลิมมิให้นับถือศาสนาอิสลาม ก็ยังไม่ถือว่าดินแดนนั้นเป็นดินแดนศัตรู โดยการแบ่งแยกว่าดินแดนใดเป็นดินแดนศัตรูหรือไม่นั้น ไม่ได้ยึดถือความแตกต่างทางศาสนา แต่จะต้องยึดถือเกณฑ์แห่งความปลอดภัยเป็นสำคัญ หากพลเมืองมุสลิมอยู่ในดินแดนอย่างไม่ต้องหวาดกลัว และการรักษากฎหมายเป็นไปอย่างเด็ดขาด ก็ไม่ถือว่าดินแดนนั้นเป็นดินแดนศัตรู²⁴

เนื่องจากหลักเกณฑ์ในเรื่องการแบ่งโลกออกเป็น 2 ดินแดนดังที่ได้กล่าวไปข้างต้นนั้นเป็นเรื่องที่นักนิติศาสตร์มุสลิมได้คิดขึ้นมา และไม่ได้มีบทบัญญัติโดยตรงในคัมภีร์

²³ Karima Bennouna, “As-salamu ‘alaykum? Humanitarian law in Islamic Jurisprudence,” *Michigan Journal of International Law*, (Winter 1994) : 605.

²⁴ เชค มุฮัมมัด อบู ซะฮฺเราะฮฺ, *อั่งลัฟ เชิงอรรถที่ 6*, น.49-51.

อัล-กูรานและฮาดิษที่มาสนับสนุนเรื่องดังกล่าว จึงมีความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากแนวคิดนี้ ด้วย ตัวอย่างเช่น สำนักกฎหมายชาฟีอีมีความเห็นว่า โลกมีเพียงแดนเดียว แต่ถ้าโลกไม่มีความปลอดภัย และสงครามได้เข้ามาแทนที่สันติภาพแล้ว โลกก็จะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นสันติ และอีกส่วนที่เป็นปรปักษ์ โดยแนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนโดยผู้รอบรู้ในเรื่องตะวันออกและนักเขียนอีกหลายท่าน ซึ่งให้ความเห็นว่า การแบ่งให้เป็นแดนสงครามนั้น จะทำให้เกิดการเป็นศัตรูกันอย่างถาวรกับแดนสันติ ซึ่งเป็นแนวคิดที่ไม่สมควรได้รับการยอมรับ เพื่อจะได้ตระหนักว่า ความเป็นปรปักษ์นั้นไม่ควรจะมีอยู่อย่างถาวร และพื้นที่ที่มีการสู้รบหรือมีการขัดกันทางกำลังทหารควรจะถูกจำกัดไว้้อย่างเป็นสัดส่วน²⁵

ในเรื่องของความสัมพันธ์ต่อประเทศคู่สงครามนั้น มีทั้งด้านที่ไม่ประเสริฐร้ายต่อกัน เช่น เรื่องทูตที่ส่งไปเจรจาต่อกันในยามสงคราม ถือเป็นเรื่องที่อนุมัติให้กระทำได้ โดยผู้ที่ถือศาสนานี้จะได้รับการยอมรับจากประเทศคู่สงคราม และในเรื่องเกี่ยวกับการเดินทางติดต่อกันนั้น มีการอนุมัติให้เดินทางติดต่อกันได้ หรือขนถ่ายสินค้าระหว่างกันได้ หลักฐานในเรื่องนี้ได้เกิดขึ้นในสมัยของท่านศาสดามุฮัมมัด ท่านได้จัดส่งอินทผาลัมที่มีคุณภาพดีจากเมืองมะดีนะฮ์ไปสู่เมืองมักกะฮ์เพื่อเป็นสิ่งที่มอบให้ท่าน อับดุลมุฮัมมัด ซึ่งเป็นผู้นำชาวมักกะฮ์ที่โด่งดังคนหนึ่ง ในสมัยนั้น โดยเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในขณะที่อยู่ในภาวะสงคราม

ส่วนในเรื่องของการค้าขายนั้นมีข้อห้ามบางประการเกี่ยวกับการค้าขาย โดยสินค้าบางประเภท ซึ่งรัฐถือเป็นประโยชน์ทางด้านวัตถุประสงค์ทางการทหาร ก็ไม่เป็นที่อนุมัติที่จะนำสินค้าเหล่านั้นออกไปสู่ประเทศอื่นๆ นอกเสียจากพรมแดนมุสลิม ซึ่งในเรื่องนี้ ท่านคาซานี ได้กล่าวไว้ว่า ไม่เป็นที่อนุมัติให้บรรดาพ่อค้า นำสินค้าบางประเภทจากประเทศมุสลิมออกไปสู่ประเทศของฝ่ายศัตรูซึ่งกำลังสู้รบกันอยู่ ซึ่งจะทำให้ประเทศฝ่ายคู่สงครามนั้นได้นำมาต่อต้านประเทศมุสลิม ตัวอย่างสินค้าดังกล่าว คือ อาวุธ สงคราม ม้า และทาสที่มีไม่มุสลิม หรือสิ่งอื่นๆซึ่งจะเป็นการช่วยเหลือศัตรูให้ทำสงครามเข้มแข็งยิ่งขึ้น แต่สินค้าจำพวก เสื้อผ้า เครื่องใช้สอยภายในครอบครัว อาหารบางชนิด อนุญาตให้นำออกนอกประเทศได้ หากพ่อค้าเหล่านี้มีวัตถุประสงค์ในการค้าขาย บุคคลใดจะมาตำหนิหรือทำการจับกุมพ่อค้าเหล่านี้มิได้ นอกจากนี้ สำนักกฎหมายมัซฮับชาฟีอีได้อนุญาตให้มีการค้าเหล็กหรือสิ่งของกับประเทศที่เป็นคู่สงครามได้ หากมุสลิมทราบแน่ชัดว่า สินค้าเหล่านี้จะไม่ถูกนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางการทหาร²⁶

²⁵ Sheikh Wahbeh al-Zuhili, *supra* note 17, pp.278-279.

²⁶ Ma'n H. Abdul-Rahman, "Untying the Gordian Knot : Is Jihad the Bellum Justum of Islam?," *Emory International Law Review* ,(Fall 2004) : 493.

4.2 หลักการใช้กำลังตามกฎหมายอิสลามในกรณีการใช้กำลังที่มีใช้ลักษณะระหว่างประเทศ

4.2.1 สงครามกลางเมืองและกบฏ

ในเรื่องสงครามกลางเมืองและกบฏนั้น คัมภีร์อัล-กุรอาน ได้ระบุหลักการไว้อย่างชัดเจนว่า “และถ้าสองกลุ่มของบรรดาผู้ศรัทธา เกิดปัญหาทะเลาะวิวาทต่อสู้ซึ่งกันและกันแล้ว จงสร้างสันติภาพขึ้นระหว่างเขาเหล่านั้น และถ้าหมู่ใดของเขาเหล่านั้น กระทำความผิดพลาดต่อบุคคลหมู่อื่น สูเจ้าจงต่อสู้กับหมู่ที่กระทำความผิดพลาดนั้น จนกระทั่งเขาผู้ผิดพลาดจะได้หันมาสู่บัญญัติของอัลลอฮ์ และเมื่อเขาได้หันกลับมาสู่ทางของอัลลอฮ์ ก็จงสร้างสันติภาพขึ้นระหว่างเขาทั้งหลายอย่างยุติธรรมและจงปฏิบัติอย่างเสมอภาค แน่แท้อัลลอฮ์ทรงโปรดปรานผู้ยุติธรรม”²⁷

นอกจากนี้ คัมภีร์อัล-กุรอาน ได้บัญญัติว่า “บรรดาผู้ศรัทธา มิใช่จะไร้อื่นเลยเว้นแต่เป็นพี่น้องกัน เพราะฉะนั้นจงสร้างสันติภาพขึ้นระหว่างพี่น้องของสูเจ้า และจงรับปฏิบัติหน้าที่ของสูเจ้าต่ออัลลอฮ์ เพื่อว่าสูเจ้าจะได้รับความกรุณาปราณี”²⁸

ในกรณีของการกบฏนั้น ศาสนาอิสลามกำหนดพิจารณาถึงตัวผู้ปกครองด้วย เพราะผู้ปกครองมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบการปกครองให้เกิดความยุติธรรมตามกฎหมายอิสลาม²⁹ มิฉะนั้นแล้ว ผู้อยู่ใต้ปกครองมีสิทธิต่อต้านได้ โดยถือว่าทุกคนในรัฐต่างรับผิดชอบต่อประเทศชาติ และต่อสังคมร่วมกัน ต่างคนต่างรับผิดชอบตามหน้าที่การงานของตน โดยท่านศาสดากล่าวว่า “ถ้าผู้ปกครองยุติธรรม เขาจะได้รับรางวัลของเขา และพวกท่านควรที่จะจงรักภักดี แต่ถ้าผู้ปกครองเป็นเผด็จการเขาจะได้รับโทษของเขา และของท่านควรที่จะอดทน”

โดยการปฏิบัติต่อฝ่ายกบฏนั้น รัฐอิสลามไม่มีสิทธิที่จะยึดทรัพย์สินของฝ่ายกบฏ โดยต้องคืนทรัพย์สินเหล่านั้นให้แก่เจ้าของ เพราะรัฐอิสลามมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างสันติภาพ ท่านคอลีฟะฮ์อาลีได้เคยมีคำสั่งในสงครามมุอาวียะฮ์ ซึ่งเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างมุสลิมด้วยกัน ความว่า “เมื่อพวกท่านจับศัตรูได้ จงอย่าฆ่าบุคคลที่บาดเจ็บ จงอย่าตัดศีรษะเชลยศึก อย่าติดตามผู้ล่าถอย อย่านำผู้หญิงฝ่ายศัตรูลงเป็นทาส อย่าทำลายศพฝ่ายศัตรู

²⁷ อัล-กุรอาน 49:9

²⁸ อัล-กุรอาน 49:10

²⁹ ไรน่าน อรุณรังษี, ปรัชญาการเมืองและกฎหมายระหว่างประเทศอิสลาม,

(กรุงเทพมหานคร: วุฒิชัยการพิมพ์, 2523), น.134.

อย่าเปิดสิ่งที่ปกปิดอยู่ อย่ายึดทรัพย์สินของพวกเขา เว้นแต่คลังอาวุธของพวกเขาหรือปศุสัตว์ หรือทาสหญิงทาสชาย สิ่งเหล่านี้ต้องคืนแก่ทายาทของพวกเขา”

5. หลักกฎหมายอิสลามในเรื่องการปฏิบัติการทางทหาร

หลักการอิสลามในเรื่องการปฏิบัติการทางทหารนั้น ได้บัญญัติถึงความปรารถนาและความมีมนุษยธรรมในภาวะสงคราม โดยบัญญัติในกฎหมายอิสลามที่เกี่ยวข้องกับเรื่องปฏิบัติการทางทหารมีรายละเอียดดังนี้

5.1 การปฏิบัติต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสู้รบ

5.1.1 การปฏิบัติก่อนการทำสงคราม

การทำสงครามจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อได้ยื่นคำขาดให้ฝ่ายศัตรูเลือกอย่างใดอย่างหนึ่งใน 3 ประการเสียก่อน คือ การยอมรับนับถือศาสนาอิสลาม , การทำสัญญาไม่รุกรานต่อกัน หรือ ประกาศสงคราม³⁰ โดยก่อนที่จะมีการทำสงคราม มุสลิมต้องหาหนทางปรับความเข้าใจระหว่าง คู่กรณีเสียก่อน ถ้าหากว่า ไม่สัมฤทธิ์ผลจึงจะมีการทำสงคราม³¹ ซึ่งท่านศาสดามุฮัมมัด ได้กล่าวว่า

“ท่านทั้งหลายจงอย่าทำสงครามกับเขาเหล่านั้นจนกว่าจะได้เรียกร้อง (ปรับความเข้าใจ) กับเขาเสียก่อน ถ้าหากว่า พวกเขาปฏิเสธ ก็จงอย่าเริ่มทำสงคราม จนกว่าพวกเขาจะเริ่มก่อน ถ้าหากว่าพวกเขาเริ่มทำสงคราม ท่านทั้งหลายก็อย่าเพิ่งเริ่มสู้รบกับพวกเขา จนกว่าพวกเขาจะสังหารบุคคลในหมู่ของพวกท่าน”

และก่อนที่จะลงมือทำสงครามนั้น จะต้องเตือนคู่ปฏิปักษ์ล่วงหน้าเสียก่อน และให้เวลาพวกเขาอย่างเพียงพอและให้ทางเลือกแก่พวกเขาด้วย ซึ่งโดยปกติแล้ว ท่านศาสดามุฮัมมัดจะให้เวลาฝ่ายตรงข้ามเป็นเวลาสามวัน และลงมือต่อสู้ในวันที่³² โดยศาสนาอิสลามห้ามการจู่โจมโดยไม่มี การบอกกล่าวให้รู้ตัวเสียก่อน มุสลิมจะต้องประกาศให้ศัตรูรู้ล่วงหน้าเพื่อเตรียมตัวสู้รบกัน ข้อนี้เป็นารชี้ให้เห็นว่า อิสลามไม่มีเจตนารมณ์จะทำสงครามเพื่อล่าดินแดนอื่นไว้

³⁰ เชค มุฮัมมัด อับดุลอะซีส, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 6, น.53.

³¹ มุณีร มุฮัมมัด, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 20 , น.203.

³² จรัญ มะลูลีม อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1, น.80.

เป็นเมืองขึ้น หรือใช้อำนาจโดยพลการ แต่มุสลิมต้องการเพียงที่จะสร้างหลักประกันในความปลอดภัยแก่ตนเองเท่านั้น³³

ซึ่งการเตือนคู่ปฏิบัติล่วงหน้าก่อนที่จะมีการทำสงครามนั้นถือว่ามี ความสำคัญเป็นอย่างมาก เห็นได้จากเหตุการณ์ที่ชาว Samarkand ได้แจ้งแก่ท่านอุมร์ อิบน์ อัลคาลาซิส ซึ่งเป็นผู้นำในสมัยราชวงศ์อุมัยยะฮ์ ว่าท่านกุตัยบะฮ์ซึ่งเป็นแม่ทัพชาวมุสลิมได้เข้าปราบปรามประเทศของพวกเขาโดยมิได้มีการเตือนล่วงหน้า ท่านอุมร์ จึงมีคำชี้ขาดให้กองทัพดังกล่าวถอนทัพออกจากดินแดนนั้นและกลับไปยังค่ายที่พัก โดยถือว่าการปราบปรามจะเกิดขึ้นได้ ภายหลังจากที่มีการเตือนไปยังคู่ปฏิบัติล่วงหน้า

5.1.2 การปฏิบัติในขณะทำสงคราม

กฎหมายอิสลามกำหนดให้ต่อสู้เฉพาะแต่กับผู้ที่ทำการต่อสู้เท่านั้น ในคัมภีร์อัล-กุรอาน ได้บัญญัติว่า

“อัลลอฮ์ทรงสั่งห้ามพวกเจ้ามิให้ต่อสู้กับผู้ที่ไม่ได้ทำสงครามกับพวกเจ้าในเรื่องศาสนาและมิได้ขับไล่พวกเจ้าออกจากบ้านเรือนของเจ้า พระองค์ทรงสั่งว่าพวกเจ้าควรแสดงความเมตตากรุณาต่อพวกเขาอย่างยุติธรรม อัลลอฮ์ทรงรักผู้จัดการอย่างยุติธรรม”³⁴

กฎหมายอิสลามห้ามมิให้มีการกระทำโหดร้ายทารุณ ปาเถื่อนหรือวิธีการรุนแรงใดๆทั้งสิ้นอย่างไม่จำเป็น โดยเฉพาะการฆ่าฟันศัตรู ในเรื่องนี้ท่านศาสดามุฮัมมัดได้กล่าวว่า “ความยุติธรรมเป็นพระบัญญัติของอัลลอฮ์ในทุกเรื่อง สู้เจ้าฆ่า จงฆ่าในวิถีทางที่ยุติธรรม”³⁵ และ “เมื่อพวกท่านคนใดต่อสู้ ให้เขาพยายามหลีกเลี่ยงการทำลายใบหน้า”รวมทั้งให้หลีกเลี่ยงการกระหายเลือดและการกระหายสงครามด้วย³⁶

ท่านคอลีฟะฮ์อุมร์ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้นำหลังจากที่ท่านศาสดาได้เสียชีวิต ได้ปลดท่านคอลิด อิบน์ลี วะลีด ซึ่งเป็นแม่ทัพที่เชี่ยวชาญในการทำสงครามออกจากตำแหน่ง โดยกล่าวว่า “ดาบของคอลิดดวนสังหาร และมีความรุนแรงยิ่ง เขาได้สังหารศัตรูอย่างมากมาย” พร้อมกันนี้ ท่านคอลีฟะฮ์ก็ได้สรรเสริญ ท่านอัมรฺ อิบน์ลุอาศ ในการพิชิตอียิปต์ โดยกล่าวว่า “ข้าพเจ้าทั้งในการทำสงครามของอิบน์ลุอาศ มันเป็นสงครามที่มีความละมุนละม่อมโดยเป็นไปอย่างสะดวก”

³³ เชค มุฮัมมัด อับดุลอะซีซ อะล-อัสลาม, อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 6, น.54.

³⁴ อัล-กุรอาน 60:8

³⁵ โรน่าน อรุณรังษี, อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 29, น.94.

³⁶ หะซัน อัล-บันนา, อิสลาม วิถีแห่งสันติภาพ, แปลโดย ชุฟอัม อุซมาน, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด นิตชาพรินตติ้ง, 2547), น.72.

ท่านศาสดามุฮัมมัดได้กำชับพลรบของท่านในระหว่างที่ทำสงครามอยู่เสมอว่า ให้พยายามรักษาความสามัคคีและมีความอดทน โดยท่านได้ให้โอวาทแก่กองทัพของท่านว่า

“จงผูกมิตรกับประชาชน และจงมีใจหนักแน่นอดทนไว้เสมอ อย่าจู้จิมทำร้ายศัตรูก่อนที่จะพวกท่านจะได้ให้โอกาสแก่พวกเขาเหล่านั้นในอันที่จะยอมรับนับถือศาสนาอิสลาม ไม่มีสิ่งใดจะน่าชื่นใจไปกว่าภาพของการที่พวกท่านสามารถทำให้ชนทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นชาวเมืองหรือชาวทะเลทรายที่เร่ร่อนอยู่นั้น ให้สมัครใจยอมรับอิสลามได้สำเร็จ ยิ่งไปกว่าที่จะต้อนรับพวกผู้หญิงและเด็ก ๆ มาเป็นเชลย หลังจากที่เจ้าทั้งหลายได้ฆ่าฟันสามีของหญิงเหล่านั้นมาแล้ว”

นอกจากนี้ กฎหมายอิสลามยังกำหนดห้ามมิให้ทำการทรยศหักหลังหรือกระทำการอันละเมิดฝ่าฝืนข้อตกลง รวมทั้งห้ามการละเมิดสัญญาด้วย ซึ่งเรื่องนี้ท่านศาสดาได้กล่าวว่า “เมื่อพระองค์อัลลอฮ์ทรงรวมเอาผู้ที่อยู่แนวหน้าและผู้ที่อยู่แถวสุดท้ายในวันกิยามะห์ (วันสิ้นโลกซึ่งมีการตัดสินการกระทำของมนุษย์) พวกผิดสัญญาทุกคนจะยกธงขึ้น พลางมีเสียงกล่าวว่า “นี่คือ การละเมิดต่อสัญญาของนายนั้น บุตรของนายนั้น” และท่านศาสดาได้กล่าวอีกว่า “ผู้ใดที่ถืออาวุธเข้ามายังเรา เขาก็ไม่ใช่พวกเรา”³⁷

ตัวอย่างในเรื่องการทรยศหักหลังนั้น ปรากฏขึ้นในสมัยของท่านคอลีฟะฮ์อุมัยร โดยท่านอุมัยรได้รับรายงานว่า นักรบมุสลิมผู้หนึ่งได้สังหารชีวิตของฝ่ายศัตรูทั้งๆที่เขาได้กล่าวคำว่า “อย่ากลัวเลย” กับศัตรูผู้หนึ่ง ท่านอุมัยรจึงมีสาส์นไปยังแม่ทัพ มีใจความว่า “มีคนของท่านผู้หนึ่งที่กล่าวแก่ผู้มาขอความคุ้มครองว่า “อย่ากลัวเลย” แต่แล้วกลับฆ่าเสียในทันที ในนามแห่งอัลลอฮ์ ข้าพเจ้าขอให้ท่านสืบจับตัวทหารผู้นั้นให้ได้ แล้วให้นำตัวไปตัดศีรษะเสีย”³⁸

ในภาวะสงครามบางครั้งต้องมีคำสั่งปิดพรมแดนหรือถนนหนทางหรือการคมนาคมใดๆเพื่อเป็นการสกัดกั้นการจารกรรมของฝ่ายปรปักษ์ ในประวัติศาสตร์อิสลามสมัยแรก ท่านศาสดาได้เคยสั่งปิดถนนทุกสายเพื่อห้ามประชาชนสัญจรไปมา อันอาจจะเกิดอันตรายเนื่องจากอยู่ในภาวะสงคราม พร้อมทั้งเป็นการป้องกันการแทรกแซงจากบรรดาจารย์ชนอีกด้วย

ตัวอย่างการจารกรรมที่น่าสนใจที่เกิดขึ้นในสมัยท่านศาสดามุฮัมมัด เกิดขึ้นเมื่อได้มีการทำสนธิสัญญา “หุคัยบียะฮ์” กับฝ่ายมักกะฮ์ ซึ่งต่อมาฝ่ายมักกะฮ์ได้ละเมิดกฎเกณฑ์บางข้อที่ได้ตกลงสัญญากันเอาไว้ เหตุการณ์ครั้งนั้นฝ่ายมุสลิมถึงกับตระเตรียมการรบทันที เพื่อเป็นการตอบโต้การละเมิดสนธิสัญญา ท่านฮาติบ อิบน์ อะบี บัลฏาะฮ์ ได้เขียนจดหมายฉบับ

³⁷ มุนีร มุฮัมมัด, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 20, น.203-204.

³⁸ เชค มุฮัมมัด อบู ซะฮะเราะฮ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 6, น.108.

หนึ่งส่งไปถึงเพื่อนของท่านหมู่หนึ่งในนครมักกะฮ์ โดยบอกเล่าถึงการตระเตรียมด้านต่างๆของมุสลิมฝ่ายมะดีนะฮ์ ซึ่งอาจจะมีผลเป็นการรบกวนโดยตรงต่อฝ่ายมักกะฮ์ จึงขอให้ชาวมักกะฮ์จงเตรียมตัวไว้ให้พร้อม โดยเขาหวังแต่เพียงเพื่อให้เพื่อนฝูงของเขาช่วยดูแลทรัพย์สินของเขา ซึ่งยังมีอยู่ในนครมักกะฮ์ให้ดี จดหมายฉบับนี้ถูกจับได้ เรื่องนี้ท่านศาสดามุฮัมมัดได้พิจารณาเห็นว่าข้อความในจดหมายฉบับนั้นยังไม่เป็นการมุ่งร้ายต่ออิสลามและไม่เป็นอันตรายแต่ประการใด ท่านจึงส่งอภัยโทษ อะบีบัลฎาะ โดยท่านศาสดาเห็นว่า อะบี บัลฎาะ ผู้นี้ได้เคยรับใช้อิสลามด้วยดีตลอดมา และเคยมีส่วนร่วมในการสงครามบาต³⁹

5.1.3 การปฏิบัติหลังจากทำสงคราม

ภายหลังจากทำสงครามแล้ว ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสู้รบนั้น อาจจะมีการบาดเจ็บ หรือ ตาย หรือถูกจับไปเป็นเชลยศึก กฎหมายอิสลามได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในเรื่องดังกล่าว ดังนี้

5.1.3.1 การปฏิบัติต่อผู้ตาย

หลักกฎหมายอิสลามได้วางหลักการในการปฏิบัติต่อผู้ตายไว้ โดยกำหนดหลักการให้เกียรติกับผู้ตายด้วย ซึ่งในเรื่องนี้มีหลักเกณฑ์ดังนี้ คือ

ห้ามมิให้มีการทำลายรูปลักษณะของผู้ตาย ในเรื่องนี้ ท่านศาสดาได้กล่าวว่า “ห้ามมิให้ขโมยโกศศพและทำลายรูปลักษณะของผู้ตาย” ท่านอิมรอน อิบนิ สุชัยนุกล่าวว่า “ท่านศาสดาส่งเสริมให้เราผูกมิตรภาพ และห้ามมิให้เราทำลายรูปลักษณะของผู้ตาย” กฎหมายอิสลามห้ามมิให้ทหารฝ่ายมุสลิมทำการตัดศีรษะของฝ่ายศัตรูคนหนึ่งคนใดเพื่อที่จะส่งไปยังบรรดาจอมทัพหรือหัวหน้าฝ่ายมุสลิม ซึ่งจะเห็นได้จากคำสั่งห้ามของท่านคอลีฟะฮ์อับดุลอะซีซเป็นคอลีฟะฮ์คนที่ 1 หลังจากท่านศาสดาได้เสียชีวิต⁴⁰ ห้ามมิให้ทำการเผาผู้ตายและห้ามการชำแหละศพด้วย⁴¹

5.1.3.2 การปฏิบัติต่อเชลยศึก

ในเรื่องการปฏิบัติต่อเชลยศึกนั้น กฎหมายอิสลามกำหนดให้ทำการปฏิบัติต่อเชลยศึกฝ่ายข้าศึกที่มุสลิมจับได้อย่างเป็นธรรม โดยคัมภีร์อัล-กุรอานได้บัญญัติว่า

“และพวกเขาให้อาหารด้วยความรักในอัลลอฮ์ ต่อผู้ขัดสน เด็กกำพร้า และเชลยศึก”

³⁹ ไรน่าน อรุณรังษี, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 29, น.145.

⁴⁰ ไรน่าน อรุณรังษี, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 29, น.96.

⁴¹ หะซัน อัล-บันนา, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 36, น.72.

“ไม่สมควรที่ศาสดาใดจะมีเชลยศึก เว้นแต่ว่า จะได้มีการต่อสู้รบกัน อย่างหนักบนแผ่นดิน”⁴²

และท่านศาสดาได้มีคำกล่าวในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อเชลยศึกที่จะต้องกระทำไปโดยไม่เกินขอบเขตแห่งมนุษยธรรม ดังนี้

“ระวัง อย่าตัดแขนขา เชือดหนัง หรือทำลายโฉมหน้าศัตรู”

“อย่าได้มีพวกเจ้าคนใดที่แก้แค้นแทนพี่น้องของตน ด้วยการประหารเชลยศึกสงครามที่ฝ่ายเราจับมาได้ โดยไม่เลือกหน้าเป็นอันขาด”

กฎหมายอิสลามห้ามมิให้มีการเผาบุคคลหรือสัตว์ที่ถูกจับได้ถึงแก่ความตาย โดยในเรื่องนี้มีรายงานว่า ท่านศาสดาได้สั่งห้ามบุคคลหนึ่งซึ่งได้ขอคำแนะนำจากท่านว่าจะทำการเผาไฟทั้งเป็นแก่บุคคลที่เขาจับมาได้ โดยท่านศาสดาได้ทำการตักเตือนแก่บุคคลนั้นว่า “อย่าได้ทำการเผาเลย แม้ว่าเขาจะเป็นอาชญากรก็ตาม แต่จงฆ่าเขาตามวิธีการแห่งชะรีอะฮ์” และในเรื่องนี้ได้มีคำกล่าวของท่านศาสดาด้วยว่า “พระผู้อภิบาลองค์เดียวเท่านั้น ที่จะใช้ไฟในการลงโทษมนุษย์” โดยวิธีการในการสังหารนั้น นอกเหนือไปจากการห้ามเผาแล้วท่านศาสดามุฮัมมัดยังได้การห้ามสังหารศัตรูโดยการถ่วงน้ำด้วย⁴³

ท่านศาสดามุฮัมมัดยังได้สั่งห้ามการปล่อยให้เชลยศึกต้องอดอาหาร และน้ำจนเสียชีวิต⁴⁴ ความว่า

“จงแก้เครื่องพันธนาการของเชลยเพื่อตอบรับผู้ร้องขอ จงให้อาหารแก่ผู้หิวกระหาย และจงดูแลผู้เจ็บป่วย”

“จงระมัดระวังในการปฏิบัติอย่างเข้มงวดกวดขันต่อบรรดาเชลยศึกอย่างยุติธรรมที่สุด” โดยคำสั่งนี้เกี่ยวข้องไปถึงเหตุการณ์ที่จะต้องปฏิบัติในบรรดาเชลยศึกแห่งสงครามบาดร์ ซึ่งภายหลังสงครามได้สิ้นสุดลง ปรากฏว่า บรรดาทหารมุสลิมจับเชลยศึกมาได้เป็นจำนวนมาก และได้ปฏิบัติกับเชลยศึกเป็นอย่างดี โดยให้อาหารเช่น อินทผาลัม และขนมปังแก่บรรดาเชลยศึกเหล่านั้น

โดยคัมภีร์อัล-กุรอานได้ระบุเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจนว่า “แน่แท้ บรรดาผู้ปฏิบัติเที่ยงธรรมจะได้รับผลตอบแทนคือสวรรค์ เพราะเหตุจากผู้ที่ศรัทธาเหล่านั้น ได้กระทำการต่างๆตามที่ได้สัญญา และหวาดกลัวในวันซึ่งความชั่วได้ระบาไปทั่ว และเขาเหล่านั้นได้ให้

⁴² มุนีร มุฮัมมัด, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 20, น.201.

⁴³ Karima Bennoune, *supra* note 23, p.9.

⁴⁴ เซค มุฮัมมัด อับู ซะฮฺเราะฮฺ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 6, น.84.

อาหารแก่คนที่ยากไร้ให้ญาติ แก่เด็กกำพร้าและบรรดาข้าศึก เพื่อความโปรดปรานจากพระองค์ โดยกล่าวว่า เราได้เลี้ยงอาหารแก่ท่านเพื่อความโปรดปรานจากพระองค์ โดยกล่าวว่า เราได้เลี้ยงอาหารแก่ท่านเพื่อความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ท่านนั้น เรามีได้หวังสิ่งใดตอบแทนจากท่านหรือ แม้แต่คำขอบคุณของท่าน”⁴⁵

และคัมภีร์อัล-กุรอานบัญญัติว่า “ขณะที่เมื่อสุเญาได้พานพบในสนามรบ ซึ่งเขาทั้งหลายผู้ไม่ศรัทธา แล้วทำการสู้รบจนได้บรรดาเชลยศึกเหล่านั้น จนกระทั่งสุเญาได้ปลดปล่อยเขาไป แล้วได้ทำการผูกมัดในสัญญาทั้งหลาย และภายหลังจากนั้นสุเญาแสวงหาความโปรดปราน หรือค่าไถ่ถอน จนกระทั่งสงครามได้วางภารกิจทั้งหลายของมัน”

นอกจากนั้นกฎหมายอิสลาม ไม่อนุมัติให้เชลยศึก ซึ่งเรื่องนี้ท่านอิมามอิบนุญซัยด์ ได้ทำการบันทึกมติดีต่างๆ ของบรรดาสาวกของท่านศาสดา แต่ได้เคยมีการนำนักโทษที่ประกอบอาชญากรรม 2 คนขึ้นมาทำการพิจารณาคดีสินโทษ โดยให้รับการลงโทษ ถูกประหารชีวิตตามคำสั่งของท่านศาสดา ซึ่งนักโทษ 2 คนนั้นเป็นนักโทษจากสงครามบาดุ แต่การกระทำเช่นนั้นเป็นเพราะเขาเป็นนักโทษอาชญากรรม บรรดาเชลยศึกทั้งหลายในรัฐอิสลาม จะได้รับการพิทักษ์ปกป้องให้มีอาหารบริโภค และให้มีเสื้อผ้าสวมใส่ เพื่อให้บรรดาเชลยศึกเหล่านั้นอยู่ในความสุสขสบายตามอัธยาศัย ในบรรดาเชลยศึกเหล่านั้นบางครั้งอาจจะมีแม่และลูกรวมอยู่ในบรรดาเชลยศึกเหล่านั้นด้วย ไม่เป็นที่อนุมัติให้แยกมารดาไปไว้ ณ ที่หนึ่ง แล้วบุตรไปไว้ ณ ที่หนึ่ง หรือไม่อนุมัติที่จะให้แยกบรรดาเครือญาติที่ใกล้ชิดออกไปอยู่คนละที่ คนละทาง ซึ่งเป็นเรื่องหลักมนุษยธรรมที่จำเป็นจะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

เชลยศึกจะต้องได้รับการเคารพในฐานะ ตำแหน่ง และเกียรติภูมิของพวกเขา บรรดาเชลยศึกจะต้องได้รับการเคารพตามควรแก่กรณีของบุคคลนั้น ในเรื่องนี้ท่านศาสดามุฮัมมัด ได้กล่าวว่า “จงให้ความเคารพแก่บุคคลที่ควรเคารพของประเทศผู้ซึ่งถูกทำให้ตกต่ำลงมา” โดยไม่ปรากฏหลักฐานในประวัติศาสตร์ว่า ได้มีการนำเอาบรรดาเชลยศึกที่ถูกจับได้เหล่านั้นมาใช้แรงงาน

ในเรื่องการไถ่ตัวของเชลยศึกนั้น คัมภีร์อัล-กุรอานได้บัญญัติว่า “และเมื่อสุเญาเผชิญกับบรรดาผู้ที่คือสิ่ง ก็จงทำการสู้รบกับเขา จนกระทั่งพวกเขาพ่ายแพ้ พร้อมกับจงควบคุมเขาไว้ให้มั่น หลังจากนั้นก็จงปรานีเขา (โดยปล่อยให้เป็นอิสระ) หรือเอาค่าไถ่ (จากเขา)”⁴⁶

⁴⁵ อัล-กุรอาน 41:4

⁴⁶ อัล-กุรอาน 47:4

และในคัมภีร์อัล-กุรอาน บทที่ 47 โองการที่ 4 ได้ระบุให้ค่าไถ่เป็นสิ่งที่ใช้ในการปลดปล่อยเชลยศึกสงคราม กฎหมายอิสลามได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในเรื่องการไถ่ตัวเชลยศึกไว้ ดังนี้

- (1) การแลกเปลี่ยนตัวเชลยศึกด้วยเงินทองหรือแร่เงิน หรือบางครั้งอาจใช้สินค้าอื่น ๆ รวมทั้งอุปกรณ์ เครื่องใช้ยามสงคราม เช่น หอก ดาบ หรืออาวุธสงคราม เป็นต้น
- (2) การเสียค่าไถ่ในรูปแบบอื่นๆ เช่น การที่เชลยศึกทำหน้าที่ในการสอนเด็กมุสลิมที่ไม่รู้หนังสือ ให้อ่านออกเขียนได้เพื่อเป็นค่าไถ่ , การแลกตัวบรรดาเชลยศึกกับเชลยศึกมุสลิมที่ฝ่ายตรงข้ามจับได้ในจำนวนเท่ากัน หรือ ในสมัยของท่าน คอลิฟะฮ์ อุมัร ท่านได้ปลดปล่อยเชลยศึกเป็นจำนวนแสนคนด้วยกัน เพื่อแลกเปลี่ยนกับเมืองมาลาติยะฮ์ จากอาณาจักรไบเซนไทน์⁴⁷ เป็นต้น
- (3) การปล่อยตัวบรรดาเชลยศึกที่ไม่สามารถหาค่าไถ่ตัวมาชำระได้

ในส่วนของการนำเชลยศึกลงเป็นทาสนั้น ในเรื่องนี้ท่านคอลิฟะฮ์ อุมัร ได้ออกคำสั่งว่า “บรรดาชาวนาเกดี บรรดาช่างฝีมือก็ดี บรรดาช่างอาชีพต่างๆก็ดี ซึ่งอยู่ในประเทศของคูเกรนิสงครามนั้น จะต้องไม่ถูกนำลงไปเป็นทาส” ในเรื่องนี้คัมภีร์อัล-กุรอานได้บัญญัติเรื่องการปลดปล่อยทาสไว้ในบทที่ 90 โองการที่ 13 บทที่ 2 โองการที่ 177 เป็นต้น ดังนั้นจึงมีความชัดเจนว่า กฎหมายอิสลามไม่อนุมัติให้นำเชลยศึกมาเป็นทาส

5.2 การปฏิบัติต่อผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสู้รบ

5.2.1 การปฏิบัติต่อพลเรือนและผู้ที่ได้รับการปกป้องเป็นพิเศษ

กฎหมายอิสลามกำหนดให้ทำการสู้รบเฉพาะกับผู้ทำการต่อสู้เท่านั้น ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการต่อสู้เช่นเด็กๆ ผู้หญิง คนชรา ผู้พิการ ชาวไร่ชาวนาที่ทำงานอยู่ในไร่นา นักบวช ฯลฯ ต้องไม่ได้รับผลกระทบจากการสู้รบด้วยในเรื่องนี้ คัมภีร์อัล-กุรอานได้บัญญัติว่า

“อัลลอฮ์ทรงสั่งห้ามพวกเจ้ามิให้ต่อสู้กับผู้ที่มีได้ทำสงครามกับพวกเจ้าในเรื่องศาสนาและมิได้จับไล่พวกเจ้าออกจากบ้านเรือนของเจ้า พระองค์ทรงสั่งว่าพวกเจ้าควรแสดง

⁴⁷ ไร่นาน อรุณรังษี, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 29, น.107.

ความเมตตากรุณาต่อพวกเขาและกระทำกับพวกเขาอย่างยุติธรรม ดูกร! อัลลอฮฺทรงรักผู้จัดการอย่างยุติธรรม⁴⁸

ท่านศาสดาได้กล่าวว่า “จงไป(ทำสงคราม)ในนามแห่งพระผู้เป็นเจ้า จงอย่าฆ่าชายชราและคนทุพพลภาพหรือเด็กๆหรือสตรี จงอย่าคดโกงทรัพย์สินสงคราม แต่จงรวบรวมส่วนที่เป็นของท่านและทำให้ถูกต้องและดีงามเพราะพระผู้เป็นเจ้าทรงรักผู้ที่ดี”

“จงยาตราทัพไปในนามแห่งอัลลอฮฺและเพื่อวัตถุประสงค์แห่งพระองค์ จงสู้รบกับศัตรูแห่งอัลลอฮฺ แต่จงเว้นจากการทำเกินเหตุ หรือประพฤติก่อหายนะ อย่าขู่กรรโชกให้คนกลัว หรือสับฟันเขาเล่น และอย่าฆ่าเด็กๆเป็นอันขาด”

ท่านศาสดามุฮัมมัดยังได้กำชับแม่ทัพของท่าน คือ ท่านคอลิด อิบนิ วะลีด ว่า “ท่านอย่าได้ฆ่าเด็กและพวกทาสเป็นอันขาด”

ท่านศาสดามุฮัมมัด จะรู้สึกไม่พอใจเป็นอย่างมาก หากท่านทราบว่ามีเด็กหรือทารกต้องเสียชีวิตในการทำสงคราม วันหนึ่งท่านได้รับรายงานว่า เด็กๆถูกฆ่าตายหลายคน ท่านได้ร้องขึ้นว่า “นี่อะไรกัน ทำไมพวกทหารจึงออกมาถึงกับฆ่าเด็กๆได้ (บอกแล้วว่า) ห้ามฆ่าเด็ก ห้ามฆ่าเด็ก ห้ามฆ่าเด็ก”

มีการสู้รบในสงครามครั้งหนึ่ง เมื่อการสู้รบยุติลง ท่านศาสดามุฮัมมัดได้มองไปเห็นศพของหญิงผู้หนึ่งนอนตายอยู่ ท่านได้ต่อว่าด้วยความโกรธว่า “หญิงผู้นี้ไม่มีที่ท่าว่าจะจับอาวุธสู้กับใครได้ พวกท่านจงส่งคนให้รีบไปสกัดคอลิดไว้ให้ทัน เพื่อสั่งเขามิให้ฆ่าพวกผู้หญิงพวกทาส และเด็กๆเป็นอันขาด”

นอกจากคำสั่งของท่านศาสดามุฮัมมัดแล้ว ท่านอับบัส อัซซิดดีก ซึ่งเป็นผู้บัญชาการรบก็ได้มีคำสั่งในเรื่องดังกล่าวเช่นเดียวกับท่านศาสดา ซึ่งประกอบด้วยข้อห้าม 10 ประการ โดยมีคำสั่งขณะที่จัดกองทัพให้ท่านยะซิด อิบน์ อับดุลฟัยยาน ยกไปซีเรีย ท่านยะซิด ซึ่งขณะนั้นขี่ม้าอยู่ได้กล่าวแก่ท่านอับบัสซึ่งเดินเท้าว่า “ถ้าท่านไม่ยอมขี่ม้า ข้าพเจ้าก็จะลงจากม้าแล้วเดินเคียงข้างกับท่านด้วย” ท่านอับบัสตอบว่า “ฉันจะไม่ขี่ม้าและท่านก็ไม่ต้องลงจากม้ายด้วย ฉันถือว่าการเดินทัพของเราไปแต่ละก้าวนี้ เป็นการก้าวไปในวิถีของอัลลอฮฺ ท่านจะได้พบกับชนบางกลุ่มที่อ้างว่า พวกเขาเป็นผู้จำศีลอยู่ในโบสถ์ ก็อย่าได้รังแกชนเหล่านั้น แต่จงละพวกเขาไว้ตามหน้าที่ของเขาเถิด และท่านก็จะพบชนอีกกลุ่มหนึ่งที่โกนผมกลางศีรษะจนเกลี้ยง และถักผมที่เหลือเป็นเปียข้วนไว้ ชนเหล่านี้พวกท่านจงฟันศีรษะเสีย ทั้งฉันขอกำชับพวกท่าน 10 ประการ คือ อย่าฆ่าผู้หญิง เด็ก หรือคนชรา อย่าโค่นต้นอินทผาลัมหรือไม้ให้ผลอื่นๆ อย่าเผาทำลายต้นไม้

⁴⁸ อัล-กุรอาน 60:8

อย่าทำลายสิ่งอยู่ในสภาพดีๆ อย่าทำอันตรายต่อสัตว์เลี้ยง เว้นแต่พวกเจ้าเชื่อรับประทานเป็นอาหารประทังชีวิต อย่ามีใจลาด และอย่าทำเกินเหตุ”⁴⁹

ส่วนคนชราที่แบ่งออกเป็นสองกลุ่มด้วยกัน คือ ผู้ที่เป็นแม่ทัพหรือนายทหาร และพวกที่ไม่เกี่ยวข้องกับการรบแต่อย่างใด ซึ่งพวกที่ไม่เกี่ยวข้องกับการรบนั้น ห้ามสังหาร แต่ผู้ที่เป็นแม่ทัพหรือนายทหารนั้น กฎหมายอิสลามอนุมัติให้สังหารได้ เนื่องจากถือได้ว่าบุคคลเหล่านั้นมีส่วนร่วมในการทำสงครามโดยตรง แม้จะทำหน้าที่เป็นเพียงผู้วางแผน หรือมีตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาก็ตาม⁵⁰

ส่วนผู้ทรงศีลหรือนักบวชนั้น หากเป็นผู้ที่จำกัศเขตอยู่ในสถานที่สักการะบูชา ไม่ได้มีส่วนร่วมในการสังหาร หรือไม่มีส่วนร่วมในการสู้รบแต่อย่างใดนั้น กฎหมายอิสลามไม่อนุมัติให้สังหารบุคคลประเภทนี้ได้

5.2.2 การปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมและสถานที่ต่างๆ ในภาวะสงคราม

ในการทำสงครามนั้น กฎหมายอิสลามกำหนดห้ามการตัดหรือโค่นต้นไม้ ห้ามทำลายอาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่เป็นที่อยู่อาศัย ไร่นา วัฒนาอาราม และห้ามฆ่าสัตว์ นอกจากเพื่อกินเป็นอาหาร โดยคอลีฟะฮ์ อุมัร ได้สั่งห้ามกองทหารของท่านเข้าไปในหมู่บ้านเพราะเกรงว่าจะไปทำลายพืชผลต่างๆ และการต่อสู้ในหมู่บ้านก็เป็นเรื่องต้องห้ามเพื่อป้องกันมิให้กลายเป็นสมรภูมิ⁵¹

คัมภีร์อัล-กุรอ่านได้บัญญัติหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวไว้ ดังนี้

“โอ้พวกเจ้าทั้งหลาย ไม่ว่าพวกเจ้าจะตัดต้นไม้ล้มโค่นหรือสังหาร หรือว่าพวกเจ้าจะทิ้งให้มันตั้งอยู่บนรากของมันก็ตาม ล้วนเป็นไปโดยการอนุมัติของพระผู้เป็นเจ้า เพื่อว่าพระองค์จักได้ทรงปกคลุม ผู้ก้าวร้าวที่แข็งข้อไว้ด้วยความอับอาย”⁵²

นอกจากนี้ สิทธิในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาต่างๆ เป็นสิทธิที่จะต้องเคารพ แม้แต่ในสมรภูมิตาม มุสลิมจำต้องให้ความเคารพต่อความเชื่อถือในทุกๆ ทัศนา ศาสนา ตัวอย่างในเรื่อง เกิดขึ้นในสมัยท่านคอลีฟะฮ์ อุมัร ซึ่งเป็นผู้บัญชาการการรบได้ทำการลอกคราบฝุ่นละอองที่ปกคลุมอารามของชาวยิวแห่งหนึ่งด้วยมือของท่านเอง ซึ่งอารามนี้พวกบัยแซนไทน์ได้เอาฝุ่นปิดคลุมไว้ เพื่อลบร่องรอยของอาคารให้หายไป แต่มีส่วนหนึ่งของอาคารโผล่พ้นให้ได้เห็น

⁴⁹ เซด มุฮัมมัด อับดุลอะซีส, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 6, น.64.

⁵⁰ เซด มุฮัมมัด อับดุลอะซีส, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 6, น.69.

⁵¹ จัรญ มะลูลิม, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1, น.81.

⁵² อัล-กุรอ่าน 2:5

บ้าง เมื่อท่านอุมรได้ไปถึงตำบลอัสเลียในปีฮิจเราะฮ์ที่ 16 เพื่อเจรจาทำสัญญาสงบศึกกับฝ่ายศัตรูนั้น ท่านได้เห็นส่วนหนึ่งของอาคารดังกล่าว เมื่อได้สอบถามชาวตำบลนั้นจึงทราบว่า เป็นอารามของชนชาวยิวซึ่งพวกโรมันใช้ฝุ่นโคลนปิดคลุมไว้ ท่านได้ปิดคราบฝุ่นออกใส่ลงในชายเสื้อที่ท่านสวมอยู่เพื่อขึ้นไปเทที่อื่น บรรดาทหารมุสลิมเห็นดังนั้น จึงช่วยกันลอกคราบฝุ่นออก ทำให้อารามนั้นปรากฏสภาพที่ใช้การได้

แต่ในกรณีที่อาคารสถานที่ หรือสิ่งก่อสร้างใด ได้ถูกใช้ไปในทางที่เกี่ยวข้องกับการสู้รบนั้น ไม่ถือว่าเป็นหลักเกณฑ์การห้ามทำลายอาคารสิ่งก่อสร้าง ตัวอย่างเช่น การที่ท่านศาสดามุฮัมมัดได้สั่งให้ทำลายที่อยู่อาศัยของเผ่าบินะญีร เนื่องจากบ้านดังกล่าวได้ถูกดัดแปลงให้เป็นป้อมค่ายรบที่แน่นหนา ซึ่งบินะญีรได้ใช้เป็นฐานทัพในการเข้ารุกรานมุสลิม

6. การสิ้นสุดสงคราม

เมื่อการรุกรานสิ้นสุดลง กฎหมายอิสลามกำหนดให้มุสลิมต้องระงับการใช้อำนาจด้วยเนื่องจากเงื่อนไขในการใช้อำนาจโดยชอบด้วยกฎหมายอิสลามได้สิ้นสุดลงไปแล้ว ซึ่งการสิ้นสุดสงครามตามกฎหมายอิสลาม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

6.1 การยุติสงคราม

ในกรณีที่ฝ่ายตรงข้ามต้องการที่จะสงบศึก ก็จำเป็นที่อีกฝ่ายหนึ่งจะต้องยุติการสู้รบ ซึ่งในเรื่องนี้ คัมภีร์อัล-กุรอานได้บัญญัติว่า

“ถ้าหากพวกเขายุติการสู้รบ ดังนั้นการก่อสงครามจะไม่มีขึ้น เว้นแต่กับผู้ที่อธรรม”⁵³

“อัลลอฮ์ทรงกำหนดให้ถือการระงับการเบียดเบียนว่าเป็นการยุติสิทธิที่จะทำสงครามโดยคัมภีร์อัล-กุรอานได้บัญญัติว่า “และจงสู้รบกับชนเหล่านั้น จนกระทั่งสิ้นการยุยงบ่อนทำลาย”⁵⁴

คัมภีร์อัล-กุรอานได้บัญญัติถึงการต่างๆที่เรียกร้องมุสลิมให้อภัยแก่ศัตรูและให้ดำรงสันติภาพ เช่น

⁵³ อัล-กุรอาน 2:193

⁵⁴ อัล-กุรอาน 2:193

“และจะต้องสู้กับพวกเขาจนกว่าจะไม่มีการประหัตประหารกันอีกต่อไป และศาสนาเป็นของพระเจ้าเป็นเจ้า แต่ถ้าพวกเขาเลิกต่อสู้ก็จงอย่าได้มีการมุ่งร้ายอีกต่อไป นอกจากต่อผู้กระทำผิด”⁵⁵

“ถ้าหากว่าพวกเขายอมรับอิสลามและทำละหมาด (การเคารพสักการะต่อพระเจ้า) และจ่ายซะกาต (เงินให้ทานอันเป็นการบังคับแก่มุสลิม) ก็จงปล่อยพวกเขาไปตามทางเถิด พระเจ้าเป็นเจ้าทรงเมตตา ถ้าคนใดในหมู่ผู้ที่ยกเอาพระเจ้าของพวกเขาขึ้นเท่าเทียมกับอัลลอฮ์ (อันเป็นโทษที่หนักที่สุด) มาขอทีลี้ภัยจากพวกเจ้าก็จงให้ทีลี้ภัยแก่พวกเขาเถิดเพื่อว่าพวกเขาจักได้ยินพระดำรัสของอัลลอฮ์ ครั้นแล้วก็จงปล่อยพวกเขาให้ไปถึงที่อยู่ของพวกเขาอย่างปลอดภัย จงทำดังนี้เพราะพวกเขาเป็นหมู่ชนที่ปราศจากความรู้”⁵⁶

การทำสงคราม หรือการญิฮาดของบรรดามุสลิม จะนำมาซึ่งการยุติภาวะสงครามได้ ด้วยเงื่อนไขสี่ประการ⁵⁷ ดังต่อไปนี้ คือ

(1) การที่ศัตรูเข้ารับอิสลาม ในกรณีที่บรรดาผู้ปกครองแห่งรัฐฝ่ายข้าศึกได้ยอมรับอิสลาม หรือการยอมจำนนของรัฐเหล่านั้นแก่อาณาจักรอิสลาม ดังเช่นกรณีของ นครรัฐนัจรอน หรือนครรัฐตัยมะ หรือนครรัฐฟาอะห์ หรือนครรัฐอัยละห์ เป็นต้น

(2) การที่ฝ่ายศัตรูแพ้สงคราม กรณีที่มีการพ่ายแพ้สงครามนั้นถือว่าสงครามยุติลงเช่นเดียวกัน ตัวอย่างเช่น กองทัพมุสลิมได้พิชิตนครมักกะฮ์ หรือในสงครามคัยบาร์ ซึ่งเกิดขึ้นในสมัยของท่านศาสดามุฮัมมัด ซึ่งกรณีเช่นนี้ ไม่จำเป็นที่จะต้องมีการเจรจาประนีประนอมหรือไม่จำเป็นที่จะต้องมีสนธิสัญญาใดๆทั้งสิ้น

(3) การหยุดรบโดยที่มีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดแพ้หรือยอมจำนน เป็นกรณีที่คู่สงครามได้หยุดประสงครามต่อกัน คือ หยุดรบโดยปราศจากข้อตกลงใดๆทั้งสิ้น และปราศจากเงื่อนไขกฎเกณฑ์ ระยะเวลาของการหยุดรบ หรือหยุดการทำสงคราม หรือมิได้กำหนดช่วงเวลาของสันติภาพ เช่น สงครามบาตอร์ สงครามอุหุด และสงครามคอนดัก เป็นต้น ซึ่งสงครามเหล่านี้เป็นสงครามที่เกิดขึ้นในสมัยของท่านศาสดามุฮัมมัด

⁵⁵ อัล-กุรอาน 2:193

⁵⁶ อัล-กุรอาน 9:5-6

⁵⁷ Gregory P. Noone, “Is Jihad a Just war ? War, Peace and Human Rights under Islamic Public International Law, By Hilmi M. Zawati 2001, ” Naval Law Review ,(2000) : 218.

(4) การทำสนธิสัญญาสันติภาพ หรือการพักรบชั่วคราว ในเรื่องการพักรบนั้น อนุญาตให้กระทำได้ แต่ในช่วงเวลาของการพักรบนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ไม่เกิน 10 ปี ซึ่งมีตัวอย่างจากสนธิสัญญาหยุดยิงปี 58⁵⁸

6.2 สนธิสัญญาสันติภาพ

เมื่อมีการสิ้นสุดสภาวะสงครามดังที่ได้กล่าวไปข้างต้นแล้ว จำเป็นที่จะต้องทำสนธิสัญญาสันติภาพ ซึ่งทำกันขึ้นระหว่างประเทศคู่กรณี หากคู่สงครามทั้งสองตกลงทำสนธิสัญญาสงบศึกต่อกันได้ การรบก็ต้องยุติลงทันที โดยมุสลิมจะถูกกำชับให้เป็นผู้รักษาสัญญาที่ให้ไว้ใน การสงบศึกนั้นอย่างเคร่งครัด⁵⁹ ตราบใดที่การทำสัญญานั้นไม่ขัดต่อหลักการของศาสนาในเรื่องนี้ คัมภีร์อัล-กุรอานได้บัญญัติว่า

“และพวกเจ้าทั้งหลายจงรักษาสัญญาเอาไว้ แท้จริงสัญญานั้นคือสิ่งที่เจ้าจะถูกสอบสวน”⁶⁰

“และพวกเจ้าจงปฏิบัติให้ครบตามพันธสัญญาของอัลลอฮ์ เมื่อพวกเจ้าได้ให้สัญญาไว้ และพวกเจ้าอย่าได้ทำลายคำสาบานหลังจากได้ยืนยันมัน และแน่นอน พวกเจ้าได้ตั้งอัลลอฮ์เป็นพยานแก่พวกเจ้า แท้จริงอัลลอฮ์ทรงรอบรู้สิ่งที่พวกเจ้ากระทำ”⁶¹

สนธิสัญญาสันติภาพในอิสลามมีต้นกำเนิดมาจากการทำความเข้าใจความยินยอมต่อกัน โดยสนธิสัญญามีผลผูกพันภาคีสัญญาทั้งสองฝ่าย โดยสนธิสัญญาจะมีการระบุถึงวันที่ทำสัญญา และลงนามทั้งสองฝ่าย (ในบางกรณีอาจจะมีการให้พยานลงนามด้วย)⁶² เนื้อหาสาระของสนธิสัญญาสันติภาพโดยทั่วไปแล้ว จะต้องครอบคลุมไปถึงผลของสงคราม และเตรียมเงื่อนไขที่จะก่อมิตรภาพกันต่อไปในอนาคต สนธิสัญญาต้องเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร สิ่งที่ต้องคำนึงในการเขียนสนธิสัญญาสงบศึกคือความยุติธรรม โดยกฎหมาย

⁵⁸ Shaheen Sardar Ali & Javaid Rehman, “The Concept of Jihad in Islamic International Law,” Journal of Conflict & Security Law , (Winter 2005) : 321.

⁵⁹ เชค มุฮัมมัด อับดุลอะซีส, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 6, น.100.

⁶⁰ อัล-กุรอาน อัลอิสรอฮ์ 31

⁶¹ อัล-กุรอาน 16:91

⁶² Majid Khadduri , War and Peace in the Law of Islam ,Fourth Edition (United states of America: The Johns Hopkins Press ,1969) , p.204.

อิสลามหวังจะให้ได้รับผลดีสองประการจากการทำสนธิสัญญา คือ การยุติการฆ่าฟัน และการปราบปรามอำนาจที่รุกรานนั้นๆ ได้สำเร็จ โดยสนธิสัญญาสงบศึกไม่ควรที่จะใช้ถ้อยคำหลบหลู่ซึ่งผู้ชนะสงครามมักจะใช้ต่อผู้พ่ายแพ้ และต้องไม่เรียกค่าปฏิกรรมสงครามอย่างเป็นทางการต่อผู้แพ้หรือเบียดเบียนปัจจัยยังชีพของเขา หรือสร้างภาระหนี้สินมากมายให้แก่เขาเหล่านั้นเป็นอันขาด ทั้งไม่ควรจะมีเงื่อนไขหรือข้อความที่ก่อความอับอายหรืออับยศแก่ผู้แพ้ด้วย

เงื่อนไขของกำหนดเวลาของสนธิสัญญานั้นต้องมีการระบุไว้อย่างชัดเจนในสนธิสัญญาด้วย ซึ่งผลของสนธิสัญญาสันติภาพนั้น คือ เงื่อนไขต่างๆของการทำสงครามของประเทศคู่สงครามนั้นต้องยุติลง รวมทั้งสิทธิต่างๆของประเทศคู่สงคราม เช่น การรบราฆ่าฟัน การจับกุม การบุกเพื่อยึดกุมทรัพย์สินก็ตาม การเข้าไปครอบครองดินแดน หรือสิ่งอื่นๆที่ได้กำหนดไว้ก็ยุติลงเช่นกัน ในส่วนของบรรดาเชลยศึกสงครามนั้น จะต้องมีการแลกเปลี่ยนต่อกัน หรือทำการปลดปล่อยเชลยศึกสงครามออกไปให้หมดสิ้นทั้งสองฝ่าย สำหรับเงื่อนไขนี้จะต้องมีการระบุไว้อย่างชัดเจนในสนธิสัญญา ส่วนทรัพย์สินสงครามอื่นๆยังมิต้องมีการแลกเปลี่ยนกัน จนกว่าจะได้ระบุแน่ชัดไว้ในสนธิสัญญา

7. ญิฮาด

คำว่า “ญิฮาด” หรือการต่อสู้ (Struggle) แนวหนึ่งของมุสลิมที่มีมาตั้งแต่สมัยท่านศาสดามุฮัมมัด นับตั้งแต่คัมภีร์อัล-กุรอานได้ถูกส่งมายังมนุษยชาติโดยผ่านท่านศาสดา ซึ่งเป็นคำที่เกี่ยวข้องกับชาวมุสลิมที่พบได้บ่อยครั้ง และเป็นเรื่องที่ได้รับการสนใจจากสังคมโลกอย่างมาก

7.1 ความหมายของการญิฮาด

ญิฮาด หมายถึง การใช้ความพยายามในด้านศาสนา เป็นความพยายามที่จะเพิ่มพูนความศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้าซึ่งจะบรรลุได้ด้วยความรู้ศรัทธามั่น การกระทำความดี หลีกเลียงการทำความชั่ว การทำตามคำสั่งของพระผู้เป็นเจ้า การเผยแพร่ศาสนาอิสลามและปกป้องอิสลาม คำนี้ในคัมภีร์อัล-กุรอาน มีความหมายได้หลายอย่าง อาจหมายถึง การถกเถียง และการเกลี้ยกล่อม การทำตามเจตนารมณ์ของพระผู้เป็นเจ้า การรับใช้ศาสนาหรือการต่อสู้เพื่ออิสลามก็ได้ ประโยคที่กล่าวว่า “นั่นคือการต่อสู้ในหนทางของพระผู้เป็นเจ้า” ในเรื่องนี้ได้มีการกล่าวอยู่บ่อยครั้งในคัมภีร์อัล-กุรอาน เช่น “จงต่อสู้ในหนทางของพระเจ้ากับบรรดาผู้ที่ต่อสู้กับ

พวกเจ้า”⁶³ และ “ขอให้ผู้ที่ขายชีวิตในโลกนี้เพื่อชีวิตในโลกหน้า จงต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮ์ ถึงเขาจะถูกฆ่าตายหรือเขาจะได้รับชัยชนะ เราก็จักประทานรางวัลอันยิ่งใหญ่ให้แก่เขา”⁶⁴

คำว่า”ญิฮาด” ในภาษาอาหรับหมายถึง “การต่อสู้”หรือ “การพยายามดิ้นรน” คำว่า”สงคราม” ในกุรอาน คือ “ฮัรบ” หรือ “กิตาล” โดยการญิฮาดนั้นอาจอยู่ในรูปแบบของการใช้กำลังซึ่งเป็นการป้องกันตัวเอง โดยอยู่ในรูปแบบการใช้กำลังโดยตนเองเพื่อขจัดความอยุติธรรม หรืออาจจะเกิดขึ้นในรูปแบบของการร่วมกันเพื่อต่อสู้ความอยุติธรรม ซึ่งก็คือการทำสงครามเพื่อต่อต้านการรุกราน จึงถือได้ว่าการทำสงครามซึ่งเป็นไปตามกฎหมายอิสลามนั้นเป็นการญิฮาดในรูปแบบหนึ่งด้วย โดยเป็นญิฮาดในรูปแบบของการป้องกันร่วมกัน โดยญิฮาดนั้นมีขึ้นเพื่อขจัดการกดขี่ข่มเหงและความชั่วให้หมดไปจากสังคม ซึ่งการต่อสู้นี้เป็นการต่อสู้ทั้งทางด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจและการเมือง ญิฮาดคือการทำงานหนักเพื่อทำสิ่งที่ถูกต้อง⁶⁵ และญิฮาดเป็นเรื่องที่ถูกนำมาปรับใช้กับแต่ละสถานการณ์ โดยมีขอบเขตมาจากเรื่องของจิตใจไปสู่เรื่องของการใช้กำลัง

โดยความหมายทั่วไปในเรื่องญิฮาดเริ่มมีความเปลี่ยนแปลงนับตั้งแต่ช่วงชีวิตที่ท่านศาสดามุฮัมมัดได้เผชิญหน้ากับศัตรูของอิสลาม ในขณะที่ท่านกำลังหาที่ตั้งเมืองของมุสลิม โดยในช่วงแรกที่ท่านศาสดาได้อาศัยอยู่ที่เมืองมักกะฮ์ (ค.ศ.613-622) ก่อนที่ท่านศาสดาและผู้ติดตามของท่านจะได้อพยพไปยังเมืองมะดีนะฮ์ (ค.ศ.622) ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีมุสลิมได้พบกับการกลั่นแกล้งและการประหัตประหารจากชาวมักกะฮ์ที่ทำการต่อต้านการเผยแพร่ศาสนาของท่านศาสดา โดยในช่วง 20 ปีแรกของอิสลาม การดำเนินการในด้านการทหารของเรื่องญิฮาดนั้นหมายถึง การต่อต้านการรุกราน การคุกคาม หรือนัยหนึ่งคือการป้องกันตนเอง⁶⁶ อย่างไรก็ตามการญิฮาดในด้านจิตใจถือว่ามีความโดดเด่นกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากการฝึกฝนของมุสลิมชาวมักกะฮ์ในระหว่างปี ค.ศ.610-622 ซึ่งการญิฮาดด้านจิตเจ้านั้นถูกสะท้อนออกมาจากชะดิษที่ท่านศาสดา ซึ่งท่านศาสดาได้กล่าวขึ้นภายหลังจากการกลับจากสงครามบาตรุ ซึ่งกล่าวว่า

⁶³ อัล-กุรอาน 2:190

⁶⁴ อัล-กุรอาน 14:74

⁶⁵ บรรจง บินกาชัน, อิสลามสังฆธรรมแห่งชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : ออฟเซ็ท เพรส, 2548) , น.135

⁶⁶ M. Cherif Bassiouni, “Evolving approaches to jihad : from self-defense to revolutionary and regime-change political violence,” Chicago Journal of International Law, (Summer 2007) : 119.

การทำสงครามนั้นเป็นญิฮาดเล็ก ในทางตรงกันข้าม การต่อสู้พยายามในการทำความคิดหรือในเรื่องการศรัทธา ถือเป็นญิฮาดที่ยิ่งใหญ่กว่า

ในช่วง 14 ศตวรรษสุดท้ายของอิสลาม หลักการ (ฟิกฮฺ) ไม่ได้เพิ่มเติมรายละเอียดในเรื่องการญิฮาดด้านจิตใจมากนัก เนื่องมาจากการญิฮาดด้านจิตใจเป็นแง่มุมที่ท่านศาสดาได้คำนึงถึงเป็นส่วนใหญ่ รวมทั้งคัมภีร์อัล-กุรอานและฮาดิษได้กล่าวถึงรายละเอียดการบรรลุลหลักการด้านจิตวิญญาณ เรื่องการเข้าถึงความศรัทธา , หลักความเชื่อ ความยำเกรงที่มีต่ออัลลอฮ์ ในทางตรงกันข้าม ในช่วงแรกของอิสลาม การต่อสู้กับผู้ต่อต้านซึ่งเป็นพวกที่ต้องการทำลายอิสลาม จำเป็นที่จะต้องมีหลักการพื้นฐานเมื่อมีการใช้กำลังทหารเข้าเผชิญหน้ากับมุสลิม โดยบทบัญญัติต่างๆได้ถูกพัฒนาอย่างมากในเรื่องของหนทางในเรื่องการใช้กำลังที่ถูกคำนึงถึงโดยการญิฮาด เมื่อใดที่สามารถกระทำการญิฮาดได้ และรวมไปถึงผู้ที่สามารถใช้กำลังในการญิฮาดได้ด้วย⁶⁷

ในปียัญเราะฮ์ ที่ 2 อัลลอฮ์ทรงบัญญัติให้มีการญิฮาดในเรื่องของการใช้กำลัง ความว่า “การสู้รบ(ญิฮาด) ได้ถูกบัญญัติแก่พวกเจ้าแล้ว ทั้งที่มันเป็นสิ่งที่พวกเจ้าไม่ปรารถนา เมื่อบางที่พวกเจ้าจะเกลียดสิ่งหนึ่งสิ่งใดทั้งๆที่มันเป็นสิ่งที่ดีสำหรับพวกเจ้าหรือเมื่อบางที่พวกเจ้าจะชอบสิ่งหนึ่งสิ่งใดทั้งๆที่มันเป็นสิ่งชั่วร้ายสำหรับพวกเจ้า และอัลลอฮ์ทรงรู้ว่าพวกเจ้านั้นไม่รู้”

ในช่วงชีวิตของท่านศาสดามุฮัมมัด คัมภีร์อัล-กุรอานได้กล่าวเรื่องการญิฮาดไว้ประมาณ 24 โองการ ซึ่งโองการเกือบจะทั้งหมดนั้น ได้ชักชวนให้มีการญิฮาดในเรื่องของจิตวิญญาณและเป็นไปในแง่มุมของการไม่ใช้ความรุนแรง

7.2 ประเภทของการญิฮาด

ญิฮาดนั้นแบ่งได้เป็นเป็นหลายประเภท ซึ่งนักวิชาการมุสลิมส่วนใหญ่ได้แบ่งประเภทของการญิฮาด ออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. ญิฮาดต่อกิเลสตัณหาตนเอง และ 2. ญิฮาดโดยการใช้กำลัง⁶⁸

⁶⁷ Ibid p.5.

⁶⁸ Richard B. Bilder & M. Cherif Bassiouni, “Is Jihad a just war ? war, peace and human rights under islamic public international law,” American Journal of International Law, (October 2002) : 1000.

7.2.1 ญิฮาดต่อกิเลสตัณหาตนเอง (Major Jihad)

ญิฮาดประเภทนี้ คือ การทำตามคำบัญชาของอัลลอฮ์ การต่อสู้โดยตรงกับจิตใจของตัวเองและมารร้าย ซึ่งอาจทำได้ 3 อย่าง คือ ด้วยหัวใจ (ทางความศรัทธาทางความคิด) ด้วยลิ้น(ทางวาจา) ด้วยมือ (ทางการกระทำ) โดยท่านศาสดามุฮัมมัดได้กำหนดว่าการที่การเอาชนะต่อกิเลสตัณหาตนเอง และการทำตามคำบัญชาของอัลลอฮ์นั้นถือเป็นญิฮาดใหญ่ โดยท่านศาสดามุฮัมมัดได้กล่าวว่า “ญิฮาดที่ดีที่สุด คือ การพูดความจริงเมื่อมีการเผชิญหน้ากับผู้ปกครองที่กดขี่”⁶⁹

7.2.2 ญิฮาดโดยการใช้กำลัง (Minor Jihad)

ญิฮาดประเภทนี้ เริ่มต้นขึ้นเมื่อท่านศาสดาและผู้ติดตามของพวกเขาได้ออกจากเมืองมักกะฮ์และถูกโจมตีโดยกลุ่มผู้ที่มีไชมุสลิม เป็นหลักเกณฑ์ตามที่คัมภีร์อัล-กุรอานได้บัญญัติเรื่องสิทธิในการป้องกันตนเองเพื่อต่อต้านการรุกรานไว้ ความว่า

“และสุเจ้าจงต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮ์ กับบรรดาผู้ที่ทำสงครามกับสุเจ้า และสุเจ้าจงอย่าละเมิด (รุกรานหรือคุกคาม) แท้จริง อัลลอฮ์ไม่ทรงรักผู้ที่ละเมิด และจงสังหารพวกเขา (ผู้ละเมิด) ไม่ว่า สุเจ้าจะเผชิญกับพวกเขา ณ ที่แห่งใด และจงขับไล่พวกเขาออกไป ดังที่พวกเขาได้ขับไล่สุเจ้าออกมา และการก่อความไม่สงบนั้น เป็นอันตรายยิ่งกว่าการสังหาร”⁷⁰

“และเหตุไฉนพวกเจ้าจึงไม่ต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮ์ เพื่อบรรดาผู้อ่อนแอที่ได้รับการปฏิบัติที่เลวทราม (และถูกกดขี่) แล้ว ? เพื่อชายหญิงและเด็ก ๆ ผู้ร้องว่า “โอ้พระผู้เป็นเจ้า!” ขอได้โปรดช่วยพวกเราให้พ้นจากเมืองนี้ ซึ่งผู้คนเป็นผู้กดขี่ และขอได้ทรงตั้งผู้หนึ่งจากพระองค์ ผู้ซึ่งจะคุ้มครองพวกเราได้ และขอได้โปรดทรงตั้งผู้หนึ่งจากพระองค์ ผู้ซึ่งจะช่วยเหลือพวกเราได้ด้วยเถิด”⁷¹

“และจงต่อสู้พวกเขาต่อไป จนกว่าจะไม่มี ความวุ่นวาย หรือความกดขี่อยู่ต่อไป จนกว่าจะมีความยุติธรรมและความศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้า”⁷²

นอกจากในคัมภีร์อัล-กุรอานจะมีโองการที่อ้างถึงเรื่องญิฮาดในแง่มุมของการใช้กำลังทางทหารแล้ว ในฮาดิษก็ได้มีการกล่าวถึงการญิฮาดในแง่มุมนี้นี้ด้วย โดยแทบจะทั้งหมด

⁶⁹ Shaheen Sardar Ali & Javaid Rehman, *supra* note 58, p.8.

⁷⁰ อัล-กุรอาน 2:190-191

⁷¹ อัล-กุรอาน 4:75

⁷² อัล-กุรอาน 2:193

ของฮาดิษได้กล่าวอ้างถึงเรื่องการปฏิเสธในแง่ลบเดียวกัน โดยกล่าวว่าเป็นการใช้กำลังต่อสู้เพื่ออิสลามและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดังกล่าวจะได้รับรางวัล คือการได้เข้าสู่สวรรค์

ซึ่งจะเห็นได้ว่าจุดมุ่งหมายของการตอสู้นั้นจะต้องเป็นไปเพื่อความยุติธรรม จึงอาจสรุปได้ว่า ปฏิเสธ หมายถึง การยืนหยัดต่อต้านการกดขี่ การใช้อำนาจเผด็จการ และความอยุติธรรม และเป็นการต่อสู้เพื่อผู้ที่ถูกกดขี่ หรือ ในแง่ลบที่กว้างขึ้น คือ ความพยายามหรือการต่อสู้เพื่อความยุติธรรมซึ่งไม่จำเป็นต้องกระทำด้วยความรุนแรง

ผู้ที่มีหน้าที่ในการปฏิเสธ คือ ชายชาวมุสลิมซึ่งมีความสามารถในการต่อสู้ไม่เป็นเด็ก คนชรา หรือผู้ทุพพลภาพ ส่วนสตรีนั้น ไม่จำเป็นที่จะต้องออกไปปฏิเสธในสนามรบ เช่นเดียวกับผู้ชาย แต่สตรีสามารถที่จะปฏิเสธด้วยการเรียกร้อง เชิญชวนสู่สัจธรรม เผยแพร่ศาสนาภายในขอบเขตที่ศาสนาอิสลามกำหนดไว้ ในเรื่องนี้มีรายงานจากท่านหญิงอาอิชะฮ์ ซึ่งเป็นภรรยาของท่านศาสดา ความว่า “ฉันได้ถามท่านศาสดาว่า โอ้ท่านศาสดา บรรดาสุภาพสตรีจำเป็นต้องปฏิเสธด้วยหรือ ท่านตอบว่า แน่แน่นอน พวกเธอต้องปฏิเสธ การปฏิเสธของพวกเธอนั้นหาใช่ด้วยการสู้รบฆ่าฟัน หากแต่ด้วยการทำฮัจญ์ และอุมเราะฮ์”

7.3 เจื่อนไขในการปฏิเสธ

ในการต่อต้านสิ่งเลวร้ายที่เกิดขึ้น ชาวมุสลิมผู้ศรัทธาต้องใช้ในการปฏิเสธ แท้จริงแล้วปฏิเสธเป็นความคิดทั้งหมดในการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งจุดมุ่งหมายที่พระเจ้าได้บัญชาไว้ โดยมีการนำเอายุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการใช้กำลังมาใช้⁷³ เจื่อนไขของการปฏิเสธ มีดังต่อไปนี้

7.3.1 กระทำไปเพื่อต่อต้านการกดขี่หรือการรุกราน

เมื่อพิจารณาประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้ จะพบว่า ในขณะที่ชาวมุสลิมในนครมักกะฮ์เข้าไปเกี่ยวข้องอยู่กับการปฏิเสธนั้น เกิดขึ้นเมื่อพวกเขาได้รับความทุกข์ทรมานจากการกดขี่อย่างต่อเนื่อง และหลังจากรัฐอิสลามได้ถูกสถาปนาในนครมะดีนะฮ์เท่านั้น ที่ได้มีการอนุญาตให้ป้องกันตนเองด้วยอาวุธ หลังจากนั้นพระเจ้าได้อนุญาตให้ใช้อาวุธต่างๆเพื่อป้องกันการกดขี่ด้วยการปฏิบัติตามแนวทางที่เที่ยงธรรม ในเรื่องนี้คัมภีร์อัล-กุรอานได้บัญญัติว่า

“บรรดาผู้ศรัทธาต่อสู้เพื่อหนทางแห่งความชั่วร้าย ดังนั้น เจ้าจงต่อสู้กับมิตรของมารร้ายเถิด”⁷⁴

⁷³ จัรญ มะลูลีม, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1, น.90.

⁷⁴ อัล-กุรอาน 3:76

“มีเหตุใดเกิดขึ้นแก่พวกเจ้ากระนั้นหรือ ที่พวกเจ้าไม่สู้รบในทางของอัลลอฮ์ สำหรับผู้อ่อนแอ ผู้ได้รับการข่มเหงรังแกและได้รับการกดขี่”⁷⁵

โดยภารกิจในหนทางของพระเจ้า คือ ภารกิจของความยุติธรรม ซึ่งเป็นภารกิจของผู้ที่ได้รับการกดขี่และอนุญาตให้มีการต่อสู้เพื่อสิ่งนี้เท่านั้น ซึ่งอาจสรุปได้ว่าสถานการณ์ที่ทำให้เกิดการใช้กำลัง (ญิฮาด) โดยชอบด้วยกฎหมายอิสลาม มี 3 สถานการณ์ ดังนี้

(1) การรุกรานต่อมุสลิม ซึ่งอาจเป็นการรุกรานที่เกิดขึ้นกับบุคคลหรือเกิดขึ้นกับหมู่คณะของมุสลิม ซึ่งอาจเป็นการพยายามให้มุสลิมละทิ้งศาสนา หรืออาจเป็นการวางกฎเกณฑ์ในการสงครามเพื่อต่อต้านมุสลิม

(2) การช่วยเหลือเหยื่อผู้ไม่ได้รับความเป็นธรรม ซึ่งเหยื่อผู้ไม่ได้รับความเป็นธรรมอาจจะเป็นบุคคลหรือเป็นหมู่คณะก็ได้

(3) การป้องกันตนเอง หรือการอารักขาการโจมตีที่เกิดขึ้นผู้ที่อยู่ในบ้านเกิดของตนเอง

เมื่อพิจารณาจากสมัยของท่านศาสดามุฮัมมัด จะพบว่าญิฮาดอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่เกิดขึ้นเพื่อการป้องกันสิทธิของตนเอง ให้รอดพ้นจากการถูกคุกคาม หรือจากการถูกรุกราน โดยญิฮาดอาจจะเป็นหน้าที่ที่จะต้องกระทำโดยตนเอง (Individual duty) หรืออาจจะเป็นหน้าที่ที่กระทำโดยร่วมกัน (Collective duty) ก็ได้⁷⁶ แต่ต้องอยู่ภายใต้หลักการของอิสลาม ดังจะเห็นได้จากหลักการของพวกซุนนี ซึ่งสนับสนุนว่า ญิฮาดจะต้องเป็นไปเพื่อการป้องกันตนเอง และอนุญาตให้ใช้กำลังในการต่อต้านของผู้ที่มีใช้มุสลิมในกรณีของกลุ่มคนเหล่านั้นทำการคุกคามมุสลิม, การเผยแพร่ศาสนาและการปฏิบัติตามหลักการอิสลามถูกต่อต้าน, กรณีผู้ที่มีใช้มุสลิมปฏิเสธที่จะลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพกับประชากรมุสลิม และกรณีที่ญิฮะฮ์⁷⁷ ถูกต่อต้านโดยชาวคัมภีร์ คือ ชาวยิว และชาวคริสต์

ในเรื่องญิฮาดนั้น ผู้ที่ทำการญิฮาดจำเป็นต้องมีการเตือนฝ่ายตรงข้ามล่วงหน้าก่อนที่จะทำการใช้กำลังเกิดขึ้น ซึ่งเป็นหลักการเช่นเดียวกันกับการทำสงครามเนื่องจากการทำสงครามตามกฎหมายอิสลาม ถือได้ว่าเป็นการทำญิฮาดในรูปแบบหนึ่งเช่นกัน

⁷⁵ อัล-กุรอาน 4:75

⁷⁶ Richard B. Bulder & M. Cherif Bassiouni, *supra* note 68.

⁷⁷ ญิฮะฮ์ คือ ภาษาที่เรียกเก็บจากผู้ที่ไม่ได้ยอมรับนับถือศาสนาอิสลามแต่ปรารถนาที่จะอยู่อาศัยภายใต้การปกครองของอิสลาม

ดังนั้น การทำญิฮาดจึงจำเป็นต้องมีการเตือนฝ่ายตรงข้ามเสียก่อน ก่อนที่จะมีการใช้กำลังกับฝ่ายตรงข้าม เพื่อปราบปรามความอยุติธรรมที่เกิดขึ้น

มีบทบัญญัติหลายโองการในคัมภีร์อัล-กุรอาน และในฮาดิษที่ได้บัญญัติให้มุสลิมใช้กำลังได้ก็ต่อเมื่อมีการใช้กำลังนั้นเกิดขึ้นแก่ตนแล้ว แต่มิใช่เป็นการเปิดฉากการใช้กำลังแก่ฝ่ายตรงข้ามก่อนที่จะมีการรุกรานเกิดขึ้นกับตน และการใช้กำลังนั้น จะต้องเป็นไปตามสัดส่วนที่ตนได้รับ ซึ่งในเรื่องนี้ คัมภีร์อัล-กุรอานได้บัญญัติไว้ว่า “หากพวกเจ้าถูกทารุณ ก็ให้พวกเจ้าได้ลงโทษผู้ที่กระทำแก่พวกเจ้า ในสัดส่วนที่พวกเขาได้กระทำความผิดแก่พวกเจ้า แต่ถ้าพวกเจ้าแสดงความอดทน แท้จริงแล้วสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ดียิ่งที่สุด”⁷⁸

7.3.2 กระทำไปโดยคำนึงถึงหลักมนุษยธรรม

ญิฮาดนั้นจะต้องกระทำไปโดยไม่ละเมิดขอบเขต จึงถือว่าต้องห้ามทุกรูปแบบในเรื่องของลัทธิการก่อการร้าย โดยกฎหมายอิสลามกำหนดหลักการรักษาไว้ซึ่งชีวิตของมนุษย์ การสังหารมนุษย์เป็นสิ่งต้องห้ามยกเว้นด้วยเหตุผลแห่งความยุติธรรม และการเสียชีวิตที่เกิดขึ้นโดยความไม่ชอบธรรมถือเป็นสิ่งที่ต้องห้ามด้วยเช่นกัน ในเรื่องนี้คัมภีร์อัล-กุรอานได้บัญญัติว่า

“ผู้ใดฆ่าชีวิตหนึ่ง โดยมิใช่เป็นการชดเชยอีกชีวิตหนึ่ง หรือมิใช่เนื่องจากการปอบทำลายในแผ่นดินแล้ว ประหนึ่งว่าเขาได้ฆ่ามนุษย์ทั้งมวลและผู้ใดไว้ชีวิตนั้นก็ประหนึ่งว่าเขาไว้ชีวิตทั้งมวล”⁷⁹

“อย่าฆ่าชีวิตที่อัลลอฮ์ทรงห้ามไว้ นอกจากด้วยสิทธิอันชอบธรรมเหล่านั้น นั่นแหละที่พระองค์ได้ทรงสั่งเสียมันไว้แก่พวกเจ้าเพื่อว่าพวกเจ้าจะใช้ปัญญา”⁸⁰

การเข้าไปเกี่ยวข้องกับญิฮาดนั้น จะต้องเป็นไปเพื่อความยุติธรรม โดยไม่ก่อความทุกข์ทรมานแก่ประชาชนทั่วไปอย่างไม่จำเป็น การปกป้องสถานที่ศาสนา การดูแลผู้เสียชีวิต ผู้ได้รับบาดเจ็บและนักโทษอย่างเหมาะสม การลงโทษรวมกันและการจับเป็นตัวประกันนั้นเป็นสิ่งต้องห้ามเช่นเดียวกันกับการใช้วิธีการหักหลังและใช้อาวุธเพื่อทำลายอย่างไม่เลือกที่ หลักการพื้นฐานที่จะวางเอาไว้ตามกฎหมายของอัล-กุรอานในสงครามนั้น ถูกทำให้เป็นข้อกำหนด ให้มีการร่วมมือกันกับผู้เป็นศัตรูในปฏิบัติการด้านมนุษยธรรมในระหว่างที่มีสงครามและหลังจากสงคราม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายต่างๆของอัล-กุรอานนั้น ห้ามการสังหารคนชรา สตรี เด็ก ผู้รับใช้ พระ และฤๅษี การทำให้ร่างกายเสียรูปทรง การขายชาติ และการ

⁷⁸ Sheikh Wahbeh al-Zuhili, *supra* note 17, p.275.

⁷⁹ อัล-กุรอาน 5:32

⁸⁰ อัล-กุรอาน 6:151

คดีนั้นเป็นสิ่งต้องห้าม รวมทั้งการทำลายล้างและการทำลายการเพาะปลูก ซึ่งการทำลายกฎเกณฑ์ต่างๆ เหล่านี้ล้วนแต่จะนำไปสู่การลงโทษของพระเจ้า⁸¹

7.3.3 กระทำต่อเนื่องไปจนกว่าการกดขี่จะสิ้นสุดลง

การกระทำเพื่อฟื้นฟูสันติภาพเพื่อการเคารพศักดิ์ต่อพระผู้เป็นเจ้าจะต้องไม่มีการละเมิด และหากว่าฝ่ายตรงข้ามยุติการกดขี่แล้วการเป็นศัตรูก็ย่อมจะยุติลงไปด้วย ซึ่งคัมภีร์อัล-กุรอานได้บัญญัติเรื่องดังกล่าวไว้ว่า “และหากพวกเขาโอนอ่อนมาเพื่อการประนีประนอมแล้ว เจ้าก็จงโอนอ่อนตามเพื่อการนั้นด้วย และจงมอบหมายแต่อัลลอฮ์เถิด แท้จริงนั้นพระองค์ คือ ผู้ทรงไถ่ยิน ทรงรอบรู้”

หากฝ่ายตรงข้ามยุติการรุกรานหรือยุติการก่อความอยุติธรรมนั้น การใช้กำลังก็จะต้องยุติลงทันที เนื่องจากถือได้ว่าบรรลุความมุ่งหมายในการอนุญาตให้มุสลิมใช้กำลังแล้ว ซึ่งก็คือ การยับยั้งมิให้มีการรุกราน เบียดเบียน ในเรื่องนี้คัมภีร์อัล – กุรอานได้บัญญัติว่า “และจงสู้รบกับพวกเขา จนกว่าการก่อความวุ่นวายจะไม่ปรากฏขึ้น แต่ถ้าพวกเขายุติก็ย่อมไม่มีการเป็นปฏิปักษ์ใดๆ นอกจากรวดาผู้ธรรมเท่านั้น”⁸² “และจงต่อสู้กับพวกเขาจนกว่าไม่มีการกดขี่และให้การเคารพศักดิ์ทั้งหลายเป็นของอัลลอฮ์”⁸³

7.4 เป้าหมายของการญิฮาด

กฎหมายอิสลามกำหนดหลักเกณฑ์ว่า การทำสงคราม หรือการใช้กำลังทุกชนิด ล้วนแต่เป็นเรื่องที่ผิดกฎหมาย ยกเว้นการญิฮาด ซึ่งถือว่าการกระทำไปโดยได้รับอนุมัติจากอัลลอฮ์ ญิฮาดถือเป็นหน้าที่ในการปกป้องอิสลามด้วยความมีเกียรติ เป็นการต่อสู้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความถูกต้องมากกว่าการก่อความวุ่นวาย⁸⁴ การญิฮาดนั้นมิได้กำหนดไว้เพื่อเป็นการรุกราน หรือเป็นการทำสงครามเพื่อความเหนือกว่าหรือเพื่ออำนาจ แต่เป็นไปเพื่อการต่อต้านการรุกราน โดยรูปแบบการรุกรานนั้นอาจมิได้มีเฉพาะต่อการรุกรานดินแดนของคนอื่นเท่านั้น เพราะบางครั้งการรุกรานอาจเกิดขึ้นในดินแดน ในรูปแบบของการกดขี่กลุ่มชนที่อ่อนแอกว่าและ

⁸¹ จัรญ มะลูลิม, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1 น.94.

⁸² อัล-กุรอาน 2:193

⁸³ อัล-กุรอาน 8:39

⁸⁴ David Aaron Schwartz, “International terrorism and Islamic law,” Columbia Journal of transnational Law, (1991) : 629.

ไม่มีอำนาจ ซึ่งคนที่ได้รับการกดขี่เหล่านั้น คัมภีร์อัล-กุรอานใช้คำว่า “มุสตัฎอะฟีน” ในสถานการณ์เช่นนี้ มุสลิมมีหน้าที่จะต้องปลดปล่อยบรรดาผู้ที่ได้รับความทุกข์ทรมานเหล่านั้นหรือถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้สร้างอุปสรรคขึ้นมากีดกันมิให้มีการเรียกร้องไปสู่สัจธรรมความจริง ความเป็นธรรม อุปสรรคเหล่านั้นก็ต้องถูกทำลาย

คัมภีร์อัล-กุรอานบัญญัติว่า “ถ้าอัลลอฮ์ไม่ทรงป้องกันมนุษยชาติด้วยชนอีกกลุ่มหนึ่งแล้ว แผ่นดินจะต้องได้รับความเสียหาย”⁸⁵ และ ถ้าอัลลอฮ์ไม่ทรงป้องกันมนุษยชาติด้วยชนอีกกลุ่มหนึ่งแล้ว โปสถ์ มัสญิด อันเป็นสถานที่ที่ภายในมีการกล่าวนามของอัลลอฮ์จะถูกทำลาย”⁸⁶ จากความหมายนี้อาจกล่าวได้ว่าถ้าอัลลอฮ์ ไม่ทรงป้องกันคนบางคนที่ถูกละเมิดความยุติธรรมด้วยคนบางคนแล้ว ความมั่งคั่งร่ำรวย และความเสียหายก็จะขยายไปทั่วผืนแผ่นดิน

ในความเป็นจริงแล้ว ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า สันติภาพเป็นสิ่งที่ดี แต่การทำสงครามทั้งหมดนั้นมีประโยชน์ขึ้นเพื่อการรุกรานเสมอไป แต่สงครามอาจมีขึ้นเพื่อการต่อต้านการรุกรานได้ เพราะบางครั้งการต่อต้านการรุกรานอาจต้องอาศัยกำลัง และอาจมีหลายครั้งด้วยกันที่การใช้กำลังเป็นคำตอบเดียวที่สามารถใช้ได้ในการแก้ปัญหา อย่างไรก็ตาม ถ้าฝ่ายหนึ่งกลายเป็นผู้รุกรานและอีกฝ่ายหนึ่งยอมจำนน โดยอ้างว่าสงครามเป็นสิ่งเลวร้าย จึงยอมทนและยอมแพ้ต่อการรุกราน สภาพเช่นนี้จึงมิใช่สันติภาพ แต่เรียกว่าการยอมรับความวิบัติ ซึ่งการยอมจำนนต่อการรุกรานโดยกำลังนั้น ไม่อาจเรียกว่าสันติภาพได้

ในเรื่องสันติภาพนั้น คัมภีร์อัล-กุรอานได้บัญญัติเรื่องดังกล่าวไว้ว่า “สันติภาพนั้นดีกว่า”⁸⁷ “โอ้ ผู้ศรัทธา จงเข้าสู่สันติทั้งมวล”⁸⁸ “ ดังนั้น ถ้าหากพวกเขาถอยจากสุญ่แล้วไม่ต่อสู้กับสุญ่ และเสนอสันติภาพแก่สุญ่ ดังนั้นอัลลอฮ์ไม่ทรงกำหนดหนทางใดๆ แก่สุญ่เพื่อขัดขวางพวกเขา”⁸⁹ ซึ่งหมายความว่า ถ้าฝ่ายตรงข้ามถอนตัวออกจากสงครามและไม่ได้ต่อสู้พร้อมกับแสดงเจตจำนงที่จะแสวงหาสันติภาพ อัลลอฮ์ก็ไม่ทรงอนุญาตให้พวกเขาทำการต่อสู้โดยศาสนาอิสลามไม่ต้องการใช้การญิฮาดหรือการต่อสู้เพื่อบังคับให้คนศรัทธาในศาสนาหรือเพื่อครอบครองดินแดนต่างๆ แต่อิสลามต้องการญิฮาดเพื่อทำลายอุปสรรคต่างๆ และเมื่อผู้เป็นปรปักษ์เข้ามาสู่สันติภาพและความปรองดองแล้ว สังคมก็จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขตลอดไป

⁸⁵ อัล-กุรอาน 2:251

⁸⁶ อัล-กุรอาน 22:40

⁸⁷ อัล-กุรอาน 8:39

⁸⁸ อัล-กุรอาน 2:208

⁸⁹ อัล-กุรอาน 4:90